
SEKSUEEL GEORIËNTEERD GEWELD BIJ VROUWEN MET EEN BEPERKING IN VLAANDEREN

2018

Onderzoek in opdracht van Vlaams Minister van Gelijke Kansen in de periode 2014-2019,
uitgevoerd in 2016-2017

Dr. Tina Goethals
Prof. Dr. Geert Van Hove
Prof. Dr. Freya Vander Laenen

Universiteit Gent
Vakgroep Orthopedagogiek
Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht

INHOUD

VOORWOORD	5
1. INLEIDENDE PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN	6
2. DE ERVARINGEN VAN VROUWELIJKE SLACHTOFFERS MET EEN VERSTANDELIJKE BEPERKING BETREFFENDE SEKSUEEL GEWELD: een kwalitatief onderzoek via interviews	10
2.1 <i>Introductie en onderzoeksvragen</i>	10
2.2 <i>Methode</i>	10
2.2.1 Ontwikkeling van een interviewleidraad	10
2.2.2 Toegankelijkheid van het onderzoek	12
2.2.3 Onderzoeksgroep, werving, respons en respondentenprofiel	12
2.3 <i>Resultaten</i>	14
2.3.1 Context van seksueel geweld	14
2.3.2 Seksuele geweldervaringen	16
2.3.3 Slachtofferprofiel	17
2.3.4 Daderprofiel	19
2.3.5 Meldingsgedrag en impact van de melding	19
2.4 <i>Referenties</i>	21
3. DE ERVARINGEN VAN VROUWELIJKE SLACHTOFFERS MET EEN BEPERKING BETREFFENDE SEKSUEEL GEWELD: een kwantitatief onderzoek via een online survey	23
3.1 <i>Introductie en onderzoeksvragen</i>	23
3.2 <i>Methodologie</i>	23
3.2.1 Onderzoeksinstrument: motivatie, ontwikkeling en beschrijving van de survey	23
3.2.2 Onderzoeksgroep, sampling en dataverzameling	25
3.3 <i>Resultaten</i>	26
3.3.1 Respons	26
3.3.2 Sample (N=59)	26
3.3.3 Seksuele geweldervaringen (n=59)	27
3.3.4 Analyse van het 'ergste voorval' van seksueel geweld (n=49)	28
3.4 <i>Besluit</i>	31
3.5 <i>Referenties</i>	31
4. BESCHOUWINGEN OVER DE ONDERZOEKSMETHODOLOGIE	33
4.1 <i>Aanleiding</i>	33
4.2 <i>Inclusief-participatief onderzoek: een stand van zaken</i>	33
4.3 <i>Seksueel misbruik en personen met een beperking: een sensitief onderwerp</i>	33
4.4 <i>Onderzoeksvragen</i>	35
4.5 <i>Mensen met een verstandelijke beperking als onderzoeksgroep: phronesis en interviews met vrouwen met een verstandelijke beperking</i>	35
4.6 <i>Onderzoek naar ervaringen rond seksueel geweld bij vrouwen met een beperking via een online enquête</i>	40

<i>4.7 Referenties</i>	41
5. CONCLUSIES	44
6. AANBEVELINGEN	46
7. BIJLAGEN	50
<i>Specifiek Ethisch Protocol</i>	50
<i>Interviewleidraad</i>	57
<i>Survey</i>	63

VOORWOORD

Dit rapport bevat de resultaten van een exploratief onderzoek naar de ervaringen van vrouwen met een beperking in Vlaanderen die het slachtoffer werden van seksueel geweld, uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Minister van Gelijke Kansen in de periode 2014-2019. Het onderzoek kwam tot stand vanuit een samenwerking met de vakgroep Orthopedagogiek van de Universiteit Gent en de vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht van de Universiteit Gent.

We danken alle deelnemers aan dit onderzoek voor hun deelname en waardevolle inbreng. Tevens danken we alle leden van de stuurgroep om het geheel met zorg op te volgen, samengesteld uit vertegenwoordigers van het middenveld, het Vlaams Gelijkekansenbeleid en academici.¹ Tot slot danken we Louis Favril voor de ondersteuning bij de kwantitatieve analyse.

In hoofdstuk 1 wordt de beleidsmatige en wetenschappelijke context van dit onderzoek geschetst, waarbij aandacht wordt besteed aan de definiëring van seksueel geweld, internationale onderzoeksgegevens, en aandachtspunten en vraagstellingen voor het eigen onderzoek. In hoofdstuk 2 wordt het kwalitatieve luik van dit onderzoek beschreven, verkregen via het interviewen van vrouwen met een verstandelijke beperking. Hoofdstuk 3 zoomt in op de bevraging van vrouwen met een beperking via een online survey. In hoofdstuk 4 wordt stilgestaan bij de bruikbaarheid van de onderzoeksmethodologie en de keuzes die gemaakt werden in dit onderzoek. Hoofdstuk 5 geeft tot slot de conclusies en aanbevelingen weer.

¹ De stuurgroep bestond, naast de onderzoeksequipe, uit volgende personen: Han De Bruijn (Gelijke Kansen Vlaanderen), Cathy De Feyter (Konekt), Karen De Wilde (Sensoa), Lien Dumortier (Itinera), Giovanni Ferrari (Kabinet Zuhail Demir), Athina Hendrickx (masterproefstudent Criminologie, Universiteit Gent), Rudi Kennes (VAPH), Ann Moens (Zorgnet-Icuro), Karla Persyn (Persephone), Miek Scheepers (Aditi vzw), Margot Taeymans (FOD justitie), Richard Timmerman (Vlaams Welzijnsverbond), Michiel Vanackere (Kabinet Liesbeth Homans), Dr. Christophe Vandeviver (Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Universiteit Gent), Dr. Sharon Van Audenhove (Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht, Universiteit Gent), Noor Verbeeck (Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen), Hilde Verstricht (Vlaams Welzijnsverbond).

1. INLEIDENDE PROBLEEMSTELLING EN ONDERZOEKSVRAGEN

Seksueel geweld is een wereldwijd, veelvormig en complex probleem dat ook vele mensen in Vlaanderen treft. Er is onderzoek voorhanden over de prevalentie en de impact van seksueel geweld op de algemene bevolking. Zo stelde de Vlaamse Sexpert- studie uit 2012 vast dat 16.6% van de jongeren onder de 18 jaar met seksueel geweld te maken hebben (22.3% van de meisjes - 10.7% van de jongens) en 8.1% van de volwassenen (13.8% vrouwen – 2.4% mannen).

Internationaal gezien is er een beperkte hoeveelheid onderzoek naar seksueel geweld ten aanzien van vrouwen met een beperking. Zelden is er aandacht voor het intersectionele perspectief waarbij 'violence' studies, 'disability' studies en gender studies elkaar vinden (Mikton & Shakespeare, 2014; Plummer & Findley, 2012). Nochtans tonen prevalentiestudies aan dat vrouwen met een beperking een bijzonder kwetsbare groep vormen voor slachtofferschap van seksueel geweld (Barrett, O'Day, Roche, & Carlson, 2009 (VS); Casteel, Martin, Smith, Gurka, & Kupper, 2008 (VS); FRA, 2014 (Eur); Martin, Ray, Sotres-Alvarez, Kupper, Moracco, Dickens, Scaldin, & Gizlice, 2006 (VS); McCarthy & Thompson, 1997 (GB)). Nederlands onderzoek (Van Berlo et al., 2011) toont aan dat volwassen mensen met een beperking rapporteren dat ze doorgaans méér met seksueel geweld in aanraking komen. Resultaten laten zien dat van de mensen met een verstandelijke beperking naar eigen zeggen 61% van de vrouwen en 23% van de mannen ooit seksueel geweld heeft meegemaakt, variërend van op een kwetsende manier aangeraakt worden tot verkrachting. Ouders/verwanten en professionals melden aanzienlijk lagere percentages, waaruit blijkt dat zij vaak niet op de hoogte zijn van het geweld. 35% van de vrouwen en 15% van de mannen met een lichamelijke beperking heeft ooit seksueel geweld meegemaakt. Van de vrouwen met een visuele beperking heeft 21% wel eens seksueel geweld meegemaakt en 12% van de mannen. Tenslotte heeft 43% van de vrouwen en 7% van de mannen met een auditieve beperking wel eens seksueel geweld meegemaakt². Als gekeken wordt naar het percentage mensen dat minstens één van de bevraagde specifieke vormen van seksueel geweld heeft meegemaakt, dan worden deze cijfers hoger. Een aanzienlijk deel van het seksueel geweld heeft zich in de jeugd afgespeeld, met name bij mensen met een lichamelijke of zintuiglijke beperking. Vergeleken met de algemene Nederlandse populatie hebben mensen met een verstandelijke beperking vaker seksueel geweld meegemaakt dan mensen zonder beperking. Seksueel geweld komt ook bij mannen met een lichamelijke of visuele beperking (iets) vaker voor, met name in de jeugd. Vrouwen met een lichamelijke of zintuiglijke beperking maken niet vaker seksueel geweld mee dan vrouwen zonder beperking. Wel is de aard van het seksueel geweld ernstiger.

Bovendien toont ander onderzoek dat het geweld ernstige gevolgen heeft op de slachtoffers met een beperking (Powers, Curry, Oswald, & Maley, 2002; Smith & Strauser, 2008; Thomas, Joshi, Wittenberg, & McCloskey, 2008). In Vlaanderen ontbrak tot nog toe onderzoek naar seksueel geweld tegenover vrouwen met een beperking.

Het aanwezige onderzoek naar seksueel geweld bij vrouwen met een beperking is met andere woorden beperkt. Bovendien heeft het de volgende beperkingen:

- er wordt vaak niet verder gegaan dan klassiek prevalentieonderzoek of literatuuronderzoek;
- er is gebrek aan onderzoek waar de stem en ervaringen van vrouwen met een beperking zelf worden meegenomen in onderzoek, wat in contrast staat met de terechte verwachting van

² De steekproef van mensen met een auditieve beperking was echter niet representatief.

- de beweging van mensen met een beperking dat er geen onderzoek 'over' hen, maar 'met' hen moeten georganiseerd worden ('Nothing About Us Without Us');
- mensen met een verstandelijke beperking worden in het bijzonder zelden opgenomen in de onderzoeksgroep, of de onderzoekers blijken hier vooral met begeleiders en ouders te praten.

Hiernaast zien we dat er in Vlaanderen beleidsmatige aandacht gaat naar het thema seksueel geweld ten aanzien van vrouwen met een beperking.

Ten eerste geeft de Vlaamse Minister van Gelijke Kansen in haar beleidsbrief 2015-2016 aan dat ze het thema geweld ten aanzien van vrouwen en meisjes met een beperking verder onderzocht wil zien. Ook het Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en Vrouwen geeft in zijn Knelpuntennota expliciet aan dat het noodzakelijk is beleidsmatig aandacht te besteden aan seksueel geweld bij mensen met een handicap ("Beleid ter bestrijding van seksueel geweld moet ook steeds aandacht besteden aan mensen met een handicap en andere kwetsbare groepen van mensen (mensen zonder papieren, sekswerkers..., IGVM, 2014."). Bovendien stelt het Nationaal Actieplan ter bestrijding van alle vormen van gender gerelateerd geweld (2015-2019) het belang van het verzamelen van goed cijfermateriaal in het algemeen en van "een diepgaand onderzoek (...) naar de reikwijdte van geweld tegen vrouwen en jonge meisjes met een handicap, in samenwerking met de verenigingen van mensen met een handicap en de universiteitssector" (IGVM, 2015, p. 23) in het bijzonder prioritair acht.

Ten tweede bekrachtigde Vlaanderen in 2014 het Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, ondertekend in Istanbul op 11 mei 2011 (het Verdrag van Istanbul).

Ten derde ratificeerde Vlaanderen in 2009 mee de VN Conventie voor Personen met een Beperking. In deze Conventie wordt reeds in de Preambule gestipuleerd dat: " ... het risico het slachtoffer te worden van geweld, verwonding of misbruik, verwaarlozing, nalatige behandeling, mishandeling of uitbuiting voor vrouwen en meisjes met een handicap, zowel binnen- als buitenshuis, vaak groter is..." (punt q). Daarenboven verbinden de Staten die het verdrag ratificeerden zich ertoe om voor vrouwen met een beperking acties te ondernemen die passen binnen volgende formuleringen (artikel 6):

- De Staten die Partij zijn erkennen dat vrouwen en meisjes met een handicap onderworpen zijn aan meervoudige discriminatie en nemen in dat verband maatregelen om hen op voet van gelijkheid het volledige genot van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden te garanderen.
- De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om de volledige ontwikkeling, positieverbetering en mondigheid van vrouwen te waarborgen, teneinde hen de uitoefening en het genot van de mensenrechten en fundamentele vrijheden, vervat in dit Verdrag, te garanderen.

Daarenboven verbinden de ratificerende staten zich om in overeenstemming met artikel 16 het nodige beleid en acties te ondernemen (vrijwaring van uitbuiting, geweld en misbruik):

- De Staten die Partij zijn nemen alle passende wetgevende, bestuurlijke, sociale, educatieve en andere maatregelen om personen met een handicap, zowel binnen- als buitenshuis, te beschermen tegen alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik, met inbegrip van de op sekse gebaseerde aspecten daarvan.

- De Staten die Partij zijn nemen voorts alle passende maatregelen om alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik te voorkomen door voor personen met een handicap, hun gezinnen en verzorgers onder andere passende vormen van op sekse en leeftijd toegesneden hulp en ondersteuning te waarborgen, met inbegrip van het verschaffen van informatie en scholing omtrent het voorkomen, herkennen en melden van uitbuiting, geweld en misbruik. De Staten die Partij zijn waarborgen dat de dienstverlening op het gebied van bescherming is toegesneden op leeftijd, sekse en handicap.
- Teneinde alle vormen van uitbuiting, geweld en misbruik te voorkomen, waarborgen de Staten die Partij zijn, dat alle faciliteiten en programma's die zijn ontwikkeld om personen met een handicap te dienen, effectief worden gemonitord door onafhankelijke autoriteiten.
- De Staten die Partij zijn nemen alle passende maatregelen om het fysieke, cognitieve en psychologische herstel, de rehabilitatie en de terugkeer in de maatschappij van personen met een handicap die het slachtoffer zijn van enige vorm van uitbuiting, geweld of misbruik te bevorderen, waaronder door middel van het verschaffen van dienstverlening op het gebied van bescherming. Het herstel en de terugkeer dienen plaats te vinden in een omgeving die bevorderlijk is voor de gezondheid, het welzijn, het zelfrespect, de waardigheid en autonomie van de persoon en houden rekening met sekse- en leeftijd-specifieke behoeften.
- De Staten die Partij zijn implementeren doeltreffende wetgeving en doeltreffend beleid, met inbegrip van wetgeving en beleid, specifiek gericht op vrouwen en kinderen, om te waarborgen dat gevallen van uitbuiting, geweld en misbruik van personen met een handicap worden geïdentificeerd en onderzocht en, indien daartoe aanleiding bestaat, waar aangewezen, strafrechtelijk worden vervolgd.

Voorliggend onderzoek wil tegemoet komen aan deze beleidsmatige aandacht en aan de hiaten in het wetenschappelijke onderzoek. Het onderzoek is een eerste exploratieve studie in Vlaanderen naar de ervaringen van vrouwelijke slachtoffers met een beperking rond seksueel geweld. Het vormt een eerste aanzet om (a) de gebrekkige informatie omtrent de kenmerken van seksueel geweld ten aanzien van vrouwen met een beperking in Vlaanderen in kaart te brengen, (b) de ervaringen van vrouwen met een beperking zelf centraal te plaatsen, (c) verder te gaan dan klassiek prevalentieonderzoek (we gaan onder andere na wat de motieven zijn van vrouwen om al dan niet melding te doen, wat de ervaringen zijn met de politie, wat het beschikbaar netwerk is van de vrouwen, enzovoort), en (d) bruikbare inzichten omtrent de onderzoeksmethodologie (het voeren van toegankelijk onderzoek over een sensitief onderwerp bij een moeilijk te bereiken onderzoeksgroep) aan te leveren.

Binnen dit onderzoek zal de definitie van Lammers en Daru (2010, p. 4) over 'seksueel geweld' gehanteerd worden: "Elke vorm van seksueel gedrag of seksuele toenadering in verbale, non-verbale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk, die door de persoon die het ondergaat als ongewenst of gedwongen wordt ervaren; en/of plaatsvindt binnen een ongelijke machtsverhouding (volwassene-kind, hulpverlener-cliënt, leerkracht-leerling, trainer-pupil, leiding-jeugdlid, e.d.); en/of andere handelingen of gedragingen die strafbaar zijn volgens het wetboek van strafrecht."

Referenties

Barrett, K. A., O'Day, B., Roche, A., & Carlson, B. L. (2009). Intimate partner violence, health status, and health care access among women with disabilities. *Women's health issues, 19*(2), 94-100.

Van Berlo, W.; De Haas, S.; Van Oosten, N.; Van Dijk, L.; Brants, L.; Tonnon, S.; Storms, O. (2011). *Beperkt Weerbaar. Een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met en lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking*. Utrecht: Rutgers/Movisie.

Buysse, A., Enzlin, P., Lievens, J., T'Sjoen, G., Van Houtte, M., Vermeersch, H., ... & Hellemans, S. (2013). Sexpert: basisgegevens van de survey naar seksuele gezondheid in Vlaanderen.

Casteel, C., Martin, S. L., Smith, J. B., Gurka, K. K., & Kupper, L. L. (2008). National study of physical and sexual assault among women with disabilities. *Injury Prevention, 14*(2), 87-90.

FRA, EU. (2014). *Violence Against Women: An EU-Wide Survey*. Main Results Report.

Instituut voor de Gelijkheid van Mannen en vrouwen, 2015. *Nationaal actieplan ter bestrijding van alle vormen van gendergerelateerd geweld 2015-2019*. Geraadpleegd op 11 januari 2016 op https://igvm-iefh.belgium.be/nl/publicaties/nationaal_actieplan_ter_bestrijding_van_alle_vormen_van_gendergerelateerd_geweld_2015

Lammers, M., Daru, S. (2010). *Toolkit In Veilige Handen, Hoe maak ik mijn organisatie veilig? Over preventie van seksueel misbruik van minderjarigen in het vrijwilligerswerk*. Movisie, Utrecht.

Martin, S. L., Ray, N., Sotres-Alvarez, D., Kupper, L. L., Moracco, K. E., Dickens, P. A., Scaldin, D., & Gizlice, Z. (2006). Physical and sexual assault of women with disabilities. *Violence against women, 12*(9), 823-837.

McCarthy, M., & Thompson, D. (1997). A prevalence study of sexual abuse of adults with intellectual disabilities referred for sex education. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 10*(2), 105-124.

Mikton, C., & Shakespeare, T. (2014). Introduction to special issue on violence against people with disability. *Journal of interpersonal violence, 29*(17), 3055-3062.

Plummer, S. B., & Findley, P. A. (2012). Women with disabilities' experience with physical and sexual abuse: review of the literature and implications for the field. *Trauma, Violence, & Abuse, 13*(1), 15-29.

Powers, L. E., Curry, M. A., Oswald, M., & Maley, S. (2002). Barriers and strategies in addressing abuse: A survey of disabled women's experiences. *Journal of Rehabilitation, 68*(1), 4.

Smith, D. L., & Strauser, D. R. (2008). Examining the impact of physical and sexual abuse on the employment of women with disabilities in the United States: An exploratory analysis. *Disability and rehabilitation, 30*(14), 1039-1046.

Thomas, K. A., Joshi, M., Wittenberg, E., & McCloskey, L. A. (2008). Intersections of harm and health: A qualitative study of intimate partner violence in women's lives. *Violence Against Women, 14*(11), 1252-1273.

2. DE ERVARINGEN VAN VROUWELIJKE SLACHTOFFERS MET EEN VERSTANDELIJKE BEPERKING BETREFFENDE SEKSUEEL GEWELD: een kwalitatief onderzoek via interviews

2.1 Introductie en onderzoeksvragen

Internationaal gezien is er een beperkte hoeveelheid onderzoek naar seksueel geweld ten aanzien van vrouwen met een beperking. Deze vaststelling geldt nog meer voor onderzoek bij vrouwen met een verstandelijke beperking. Niettegenstaande de verhoogde kwetsbaarheid voor seksueel geweld jegens vrouwen met een verstandelijke beperking (Barrett et al., 2009; McCarthy & Thompson, 1997), is er sprake van een hiaat in onderzoek bij de populatie van vrouwen met een verstandelijke beperking omtrent slachtofferschap van seksueel geweld. In het bijzonder maakt de groep van mensen met een verstandelijke beperking zelden deel uit van de onderzoekspopulatie omtrent deze materie. In onderzoek over dit thema gaat men vooral te werk via literatuurreviews (McGilloway, Smith & Galvin, 2018; Normand & Sallafranque-St-Louis, 2016; Wissink et al., 2015) of de onderzoekers blijken vooral met begeleiders en ouders te praten over dit onderzoeksthema (Hollomotz, 2011; Northway et al., 2013; Van Berlo et al., 2011; Wings-Yanez, 2013). Bij bepaald onderzoek naar seksueel geweld bij vrouwen met een handicap, worden vrouwen met een verstandelijke beperking expliciet niet opgenomen als deelnemers aan het onderzoek (Nosek, Foley, Hughes & Howland, 2001; Puri, Misra & Hawkes, 2015).

In dit hoofdstuk worden de ervaringen van vrouwelijke slachtoffers met een verstandelijke beperking rond seksueel geweld in kaart gebracht. De volgende onderzoeksvraag staat centraal: “Wat zijn de kenmerken van seksueel geweld jegens vrouwen met een verstandelijke beperking in Vlaanderen?”. De resultaten van de kwantitatieve bevraging bij vrouwen met een beperking (auditieve, visuele, fysieke,...) worden in hoofdstuk 3 besproken. De resultaten van de kwalitatieve bevraging specifiek bij vrouwen met een verstandelijke beperking, verkregen uit gesprekken met de vrouwen zelf, worden in dit hoofdstuk besproken.

2.2 Methode

De opzet van de kwalitatieve fase, zoals besproken in dit hoofdstuk, kent vier grote items: (1) de ontwikkeling van een interviewleidraad, (2) de toegankelijkheid van het onderzoek, (3) de onderzoeksgroep, werving, respons en het respondentenprofiel, (4) de analyse van de data.

2.2.1 Ontwikkeling van een interviewleidraad

Een interviewleidraad werd ontwikkeld die peilt naar de ervaringen met seksueel geweld bij vrouwen met een verstandelijke beperking. Deze leidraad werd opgebouwd op basis van onderzoek van Van Berlo en collega's (2011) rond seksueel geweld bij mensen met een beperking in Nederland. De leidraad werd voorgelegd aan de stuurgroep waarna aanpassingen werden doorgevoerd, zoals het verder inbouwen van eenvoudige, directe taal en alternatieve formuleringen die het geheel toegankelijker maken, en het vermijden van negatie en suggestieve vragen. De interviewleidraad werd vervolgens getest bij een aantal vrouwen met een verstandelijke beperking en telkens aangepast en verfijnd. De vragenlijst bestaat uit volgende zes domeinen:

- Achtergrondvariabelen (profiel van de deelnemster): leeftijd, beperking, woonsituatie, werksituatie, opleiding
- Relaties: relatiestatus (verleden en heden), ervaringen met relaties
- Seksuele kennis: wat betekent seksualiteit voor de deelnemster, voorlichting over relaties en seksualiteit
- Seksueel gedrag: ervaringen met seksueel contact
- Seksueel geweld: misbruikervaringen (wat is er gebeurd, met wie, waar, frequentie)
- Gevolgen en meldingsgedrag: gevolgen van het misbruik voor de deelnemster, aanwezigheid van vertrouwenspersonen, meldingsgedrag en motivatie hiervoor, gevolgen van de eventuele melding, copingstrategieën van de deelnemster

Anders dan een klassieke interviewleidraad waar een lineaire (verticale) structuur gevolgd wordt, werd hier geopteerd voor een horizontale opstelling van de leidraad: de zes domeinen volgen elkaar niet chronologisch op, maar staan horizontaal op een evenwaardige plaats naast elkaar gerangschikt. Hierdoor kon gemakkelijk overgeschakeld worden tussen de verschillende domeinen, afhankelijk van het tempo, de voorkeur, de geremdheid, en de gevoeligheid van de deelnemster om te praten over dit sensitief thema. Op die manier werd ook een zo natuurlijk mogelijke gespreksituatie gecreëerd. .

Rekening houdende met het feit dat niet iedereen even taalvaardig is en/of makkelijk praat over dit sensitieve thema, werd binnen het domein 'seksueel geweld', mits toestemming van de deelnemsters, gewerkt met visuele kaarten. Deze kaarten waren een selectie van afbeeldingen met seksuele (gewenste en ongewenste) handelingen vanuit de spelmethode 'Vrienden & Vrijers' (2013)³. Hiernaast werden afbeeldingen van lichamen (man/vrouw/onzijdig en blanco/met geslachtsdelen) sporadisch ingezet zodat deelnemsters konden aanduiden of kleuren (groen: met toestemming, rood: zonder toestemming) waar ze ongewenst werden aangeraakt.

De interviews zijn gevoerd door een onderzoekster die vanuit zowel een orthopedagogisch 'Disability Studies'-perspectief als een criminologisch perspectief te werk ging, en dit vanuit een samenwerking tussen de vakgroep Orthopedagogiek en de vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht van de Universiteit Gent. De onderzoekster werd voor het interviewen ook bijgestaan door vierde- en vijfdejaarsstudenten Orthopedagogiek in het kader van een oefening binnen de vakken Disability Studies en Orthopedagogische Synthese, en een studente criminologie in het kader van haar Masterproef. Alle interviewers kregen een vorming rond interviewtechnieken die specifiek van belang zijn voor mensen met een verstandelijke beperking die slachtoffer zijn van seksueel geweld (cf. hoofdstuk 4).

³ Vrienden & Vrijers is een spelmethode ontwikkeld door Bureau Edubooks & Training (NL) bestaande uit 135 afbeeldingen om met o.a. leerlingen, personen met een beperking en cursisten in gesprek te gaan over de thema's het lichaam, vriendschap, partners, seksualiteit en weerbaarheid.

2.2.2 Toegankelijkheid van het onderzoek

Om de toegankelijkheid van het onderzoek te garanderen wanneer gepraat wordt over een sensitief onderwerp samen met deze specifieke onderzoeksgroep, verwijzen we door naar hoofdstuk 4⁴.

2.2.3 Onderzoeksgroep, werving, respons en respondentenprofiel

Onderzoeksgroep

Gezien de verhoogde kwetsbaarheid op seksueel geweld bij vrouwen met een verstandelijke beperking (cf. supra), gezien de gevoeligheid van het onderwerp én gezien de beperkte onderzoekstijd gekoppeld aan het vooropgestelde onderzoeksbudget werd binnen dit onderzoek gefocust op vrouwen:

- Die ouder zijn dan 18 jaar
- Die voor zichzelf kunnen spreken
- Die een label van verstandelijke beperking hebben (de onderzoekers vroegen niet naar een formele diagnose)
- Die er zelf voor kiezen om mee te doen aan het onderzoek (dit werd vastgelegd in een informed consent) en dus uit zichzelf een interview toestaan
- Die goed begrijpen dat alle vrouwen (ook zij die nog niet direct met seksueel geweld zijn geconfronteerd) aan dit onderzoek kunnen deelnemen

Werving

Omwille van het sensitieve onderzoeksonderwerp en de moeilijk te bereiken onderzoeksgroep (rechtstreeks contact met mensen met een verstandelijke beperking is in Vlaanderen heel moeilijk te organiseren), verkregen de onderzoekers niet altijd eenvoudig toegang tot traditioneel gesampelde onderzoekspopulaties. Voor het bereiken van potentiële deelnemers aan dit onderzoek werd gebruik gemaakt van convenience sampling en snowball sampling.

Convenience sampling kwam tegemoet aan het exploratieve karakter van het onderzoek en aan het feit dat de onderzoekers niet beschikken over een populatie waar eenvoudig representatieve steekproeven uit te trekken zijn. Er werd hier gebruik gemaakt van 'gatekeepers', dit zijn organisaties en/of individuen die de toegang tot de mogelijke onderzoeksparticipanten vergemakkelijkten. Concreet gebeurde een aankondiging van het onderzoek door middel van het aanschrijven van bestaande organisaties, voorzieningen en netwerken door de onderzoekers en de leden van de stuurgroep. Een brief met verzoek tot medewerking aan het onderzoek werd verspreid naar alle diensten en voorzieningen erkend door het VAPH, alle voorzieningen ter ondersteuning van personen met een beperking die aangesloten zijn bij het Vlaams Welzijnsverbond (ruim 300, meer dan 1700 mailadressen), en -om de GGZ-problematiek mee in beeld te kunnen brengen- alle zorgorganisaties aangesloten bij Zorgnet-Icuro vzw (ruim 775 erkende organisaties). Daarnaast werden 200 diensten en organisaties voor personen met een beperking bijkomend gericht aangeschreven en telefonisch gecontacteerd met een herinneringsverzoek tot medewerking aan het

⁴ Hier wordt in detail ingegaan op volgende zaken:

- Context van het interview: locatie, tijdstip, aanwezigheid van proxy, welbevinden en vertrouwen, ...
- Het verloop van het interview: informed consent en assent, horizontale leidraad, opstart en afronding, nazorg, ...
- Communicatie: vorming, woordgebruik, tempo, visualisaties, vraagstelling, stiltes, ...

onderzoek. Bijkomend werden verschillende persoonlijke bezoeken gepland van de onderzoekster met directieleden van organisaties, om zo contact te kunnen krijgen met mogelijke deelnemers.

De tweede methode, snowball sampling, werd gebruikt op het moment dat deelnemers aan het onderzoek gevraagd werden om (mee) mogelijks toekomstige deelnemers voor het onderzoek te werven. Het gaat hierbij hoofdzakelijk om mensen (hier met een label) uit hun eigen kennissen- dan wel bekendenkring. Deze methode wordt vooral ingezet bij sensitieve onderzoeksonderwerpen waardoor onderzoekers niet altijd eenvoudig toegang krijgen tot traditioneel gesampelde onderzoekspopulaties (Biernacki & Waldorf, 1981).

Respons

Na een intense periode van werving, werden 60 participanten voor dit onderzoek gevonden via de convenience sampling. Via de snowball sampling werden geen bijkomende deelnemers gevonden. De reden voor non-respons bij organisaties waren talrijk. Deze informatie haalden we uit de gerichte persoonlijke mailverkeer en telefoongesprekken met organisaties. Hieronder volgt een overzicht:

- Een aantal organisaties vond het onderzoek te invasief of belastend voor de potentiële deelnemers; er werd gevreesd voor de impact op zowel hen als op begeleiders en medewerkers.
- Een aantal organisaties gaf aan dat seksueel geweld bij hen niet speelt en er bijgevolg geen mensen in aanmerking komen.
- Een aantal organisaties gaf aan dat hun cliënten verbaal niet over de mogelijkheden beschikten om deel te nemen aan het onderzoek.
- Een aantal organisaties gaf aan onvoldoende tijd en mankracht ter beschikking te hebben om deel te nemen aan het onderzoek.
- De respons was ook afhankelijk van de manier waarop informatie over het onderzoek gecommuniceerd werd binnen een organisatie en of deze informatie daadwerkelijk terecht kwam bij de vrouwen met een verstandelijke beperking zelf. Uit de informatie die we te weten kwamen via mails of telefoongesprekken merkten we dat de informatie over het onderzoek zelden doorsijpelde tot bij de vrouwen met een beperking zelf, en dat organisaties op voorhand beslisten dat vrouwen niet in aanmerking kwamen of geen interesse zouden hebben.
- De grote meerderheid van de organisaties gaven geen enkel antwoord, of enkel het antwoord dat ze weigerden deel te nemen zonder opgaaf van redenen, zelfs na de persoonlijke tweede herinneringsmail en het telefoongesprek.

Respondentenprofiel

De kenmerken van de respondenten (N=60 vrouwen met een verstandelijke beperking in Vlaanderen) worden in onderstaande tabel weergegeven.

Kenmerk	N	%
Leeftijd		
18-30 jr	12	20
31-45 jr	20	33
46-60 jr	19	32
>60 jr	9	15
Woonsituatie		

<i>Voorziening</i>	52	87
<i>Alleen</i>	4	6
<i>Bij ouders</i>	4	6
Bijkomende beperking		
<i>Neen</i>	42	70
<i>GGZ</i>	8	14
<i>Fysieke beperking</i>	5	8
<i>Andere (visuele beperking, auditieve beperking, ASS, epilepsie, dyslexie)</i>	5	8
Gesprek in het bijzijn van een extra ondersteuner ⁵		
<i>Neen</i>	43	72
<i>Ja</i>	17	28

Analyse

Voor de analyse van de interviews wordt in eerste instantie gewerkt met een thematische analyse maar ook met de ‘bigger picture approach’ (Hennink, Hutter & Bailey, 2010) waarbij de kwalitatieve gegevens of thema’s op een hoger (lees: er worden verbanden gesuggereerd) abstractieniveau worden gebracht.

Om een indicatie te krijgen van de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid werd een selectie van vijf getranscribeerde ‘rijke’ interviews onafhankelijk door vier personen (1 onderzoekster, 2 promotoren, 1 masterproefstudent) geanalyseerd. De uitkomsten werden met elkaar vergeleken en besproken om tot een structuur te komen waarrond de resultaten zijn opgebouwd.

2.3 Resultaten

2.3.1 Context van seksueel geweld

Institutionalisering

Uit de gesprekken en ontmoetingen met de deelnemers blijkt dat velen van hen in een bijzonder gesloten context leven. Zelden blijken de vrouwen met een verstandelijke beperking omringd te zijn door familie of een breder sociaal netwerk. Bovendien zijn de vrouwen nauwelijks in het bezit van een eigen mailadres, postadres, telefoonnummer of social media-account. Zelden blijkt er toegang tot een computer. Dit alles beperkt in sterke mate het opbouwen of onderhouden van een persoonlijk sociaal netwerk, het opzoeken of uitwisselen van informatie over seksualiteit, het melden van seksueel grensoverschrijdend gedrag, en de toegang tot ondersteuning in onveilige situaties. De instelling fungeert vaak als absoluut referentiekader. Deze institutionalisering vormt bijgevolg een niet te negeren contextfactor binnen dit onderzoeksterrein (zie ook Lesseliers, 2009). Hierbij dient wel vermeld te worden dat sprake is van een bias in de steekproef, aangezien 87 % van de respondenten in een voorziening verbleven.

Beleid betreffende relaties en seksualiteit

De plaats die seksualiteit binnen deze gesloten context krijgt, is miniem.

⁵ De impact van de aanwezigheid van een begeleider bij de interviews wordt verder besproken in hoofdstuk 4.

Ten eerste geven de deelnemers aan dat er **nauwelijks gesproken** wordt over seksualiteit, relaties en grenzen stellen. De meerderheid van de vrouwen met een verstandelijke beperking geeft aan dat ze binnen de organisatie geen vertrouwenspersoon kennen waar ze terecht kunnen bij vragen over relaties of seksualiteit, of voor het melden van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Vrouwen geven aan dat de context het opbouwen van een band met de begeleiding bemoeilijkt. Er blijkt vaak een gebrek aan een duidelijk beleid ten aanzien van seksualiteit en seksueel misbruik binnen organisaties. Niemand van de vrouwen geeft aan dat er ooit met aangepast materiaal werd gewerkt om in gesprek te gaan over dit thema. Heel wat vrouwen grepen het interview met de onderzoekster aan om vragen te stellen over seksualiteit, relaties en grenzen stellen. In de interviews deden vrouwen bovendien meermaals voor het allereerst melding van feiten van seksueel geweld, vaak ernstige, strafbare en impactvolle feiten. Dit bevestigt de bevindingen in ander onderzoek dat begeleiders en familieleden vaak niet op de hoogte zijn van seksueel misbruik (Van Berlo et al., 2011). Het gevolg is dat het seksueel geweld bij vrouwen met een verstandelijke beperking vaak onder de radar en onder-gerapporteerd blijft.

I: En als je met vragen zit over je lichaam of over seks, kan je dat aan iemand vragen?

P: Aan wie moet ik dat vragen? Ik heb niemand om dat aan te vragen.

I: Dus aan je begeleiders hier kan je dat niet vragen?

P: Neen.

I: En met je psychiater, kan je daarover praten?

P: Neen.

I: Waarom vind je dat moeilijk om daarover te praten?

P: Dat weet ik niet. Ik durf dat gewoon niet.

Ten tweede valt een **geringe seksuele kennis** op bij de deelnemers met een verstandelijke beperking. Verschillende vrouwen bleken over een geringe woordenschat te beschikken voor bepaalde lichaamsdelen en voor bepaalde seksuele begrippen of handelingen.

P: Hij komt aan dat hier. (wijst naar vagina)

I: Ja.

P: Ze noemen dat een vagi of zoiets, hoe noemen ze dat feitelijk?

I: Ja, dat noemen ze een vagina. Maar ja, iedereen noemt dat anders natuurlijk, hé.

P: Dat mag niet.

Ten derde ervaren vrouwen binnen deze gesloten context **weinig seksuele autonomie**. Vrouwen geven aan weinig **geïnformeerd** te zijn over seksualiteit, over seksuele reproductie en over hun seksuele en reproductieve rechten. Ze geven ook aan niet te weten bij wie ze terecht kunnen voor vragen over dit thema of voor bescherming tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag. Bovendien geven ze aan **zelden betrokken** te worden in beslissingsprocessen hierover (vrouwen ondergaan bijvoorbeeld tegen hun wil of zonder goed geïnformeerd te zijn een abortus of sterilisatie, of er wordt hen zonder overleg een bepaalde soort anticonceptie toegediend). Uit de ontmoetingen met de deelnemers bleek tevens dat er weinig ruimte is voor **seksualiteitsbeleving** binnen de setting waar vrouwen verblijven: er is vaak een gebrek aan privacy, alsook weinig ruimte voor het uitdrukken van seksuele gedachten en gevoelens.

“Mijn stiefpapa wou dat ik mij liet steriliseren, maar ik was dan juist met X., bij mijn vriend nu. Dus ik had zoiets van ‘hallo, ik ga mij niet laten steriliseren’. Ik was toen nog geen 30 jaar.”

Bovenstaande drie punten sluiten aan bij de algemene vooronderstelling dat seksualiteit vaak ontkend wordt bij mensen met een verstandelijke beperking (Sinclair, Unruh, Lindstrom, & Scanlon,

2015; Swango-Wilson, 2009; Wings-Yanez, 2013). Dit idee draagt bij tot een gebrek aan kennis op dit gebied, en staat een goede seksuele en relationele voorlichting in de weg. Daarnaast leidt dit tot een klimaat waarin seksueel grensoverschrijdend gedrag en misbruik onvoldoende serieus genomen worden.

Visie op seksualiteit

Wat betreft de visie op seksualiteit valt op dat er bij veel deelnemers een groot taboe bestaat en onwillingheid om over dit thema te praten (gniffelen, schuiven op de stoel tijdens de interviews). *“Dat mag niet, want dat zijn vuile manieren”* wordt meermaals aangehaald tijdens de gesprekken. Tegelijk maakten veel vrouwen ook duidelijk dat het bijzonder goed was om eindelijk te kunnen praten over het thema seksualiteit.

Opvallend ook is dat een groot deel van de deelnemers een sterk genormaliseerde visie op seksueel geweld lijkt te hebben. Wanneer gepraat wordt over seks, leeft het idee vaak dat dit iets is *“dat moet”* of *“dat er nu eenmaal bij hoort”*. Vele vrouwen stellen zich ten dienste van hun partner en verrichten seksuele handelingen die ze niet fijn vinden of tegen hun zin doen. Ze geven aan dat ze hun grens niet te durven aangeven uit schrik om als abnormaal beschouwd te worden of uit schrik voor een relatiebreuk. Dit gebrek aan kennis, standpunt en consensus over wat seksueel geweld precies is én het veelvuldig voorkomen van niet-toegestane seks, is onlosmakelijk verbonden met culturele rollenpatronen en stereotiepe denkwijzen over hoe ‘normaal seksueel contact’ er hoort uit te zien. Hierdoor wordt een context gecreëerd waarbinnen seksueel geweld naar vrouwen toe meer waarschijnlijk wordt, niet als zodanig herkend en erkend wordt wanneer het zich voordoet, en niet makkelijk kan toevertrouwd of gemeld worden aan anderen door de slachtoffers (Fineran & Bennett, 1999; Hlavka, 2014).

“Mijn vriend zegt dat seks er moet zijn in een relatie. (...) En als je dat niet wilt dan heb je niks. Dat was altijd van: dat moet en dat hoort er bij.”

Samenvattend

Binnen de gesloten context waarin de geïnterviewde vrouwen met een verstandelijke beperking leven wordt nauwelijks over seksualiteit gepraat, heerst een geringe seksuele kennis en autonomie, en worden seksuele grenzen van vrouwen dagelijks overschreden. Deze context creëert een klimaat waarbinnen seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld naar vrouwen met een verstandelijke beperking toe niet als zodanig erkend en ernstig genomen wordt, en bijgevolg meer waarschijnlijk wordt. We dienen dan ook rekening te houden met het gevolg dat het geweld nauwelijks gedeeld wordt met derden, dat er een lage meldingsbereidheid is, en dat er bijgevolg een sterke onderrapportage is van seksuele gewelddelicten bij deze specifieke groep (zie hoofdstuk 3 en 4).

2.3.2 Seksuele geweldervaringen

Alle deelnemers gaven gedetailleerde en uiteenlopende beschrijvingen van ervaringen met seksueel geweld. De verhalen gaan van ongewenste betastingen aan de borsten of tussen de benen, tot verkrachtingen en gedwongen prostitutie. We geven een overzicht:

- Aanrandingen (allerlei seksueel getinte handelingen die opgedrongen of afgedwongen worden, met lichamenlijk contact maar zonder penetratie, denk aan het ongewenst betast worden aan de borsten en de vagina, verplicht worden de penis aan te raken, ...)
- Verkrachtingen (meerdere malen is hierbij ook sprake van fysiek geweld, dreiging met geweld of andere vormen van fysieke dwang, zoals vastgebonden worden)
- Incest
- Seksuele intimidatie (het krijgen van kwetsende seksuele opmerkingen, ongewenste intieme vragen, blijvende aandrang op seksueel contact, verplicht naar porno moeten kijken, de toiletdeur die telkens opengetrokken wordt, ...)
- Ongewenste seksuele handelingen in ruil voor goederen (bijvoorbeeld chocolade, sigaretten, ...)
- Gedwongen prostitutie
- Het aanmaken van pornografische materialen van de slachtoffers en deze ongewenst verkopen en verspreiden
- Het niet mogen afbreken van een zwangerschap na een verkrachting

Wat opvalt is dat vrouwen met een verstandelijke beperking en bijkomende psychische problemen erg gewelddadige delicten ervaren. We weten niet of de psychische problemen een gevolg zijn van het seksueel misbruik, dan wel of de psychische problemen de vrouwen kwetsbaarder maken voor slachtofferschap. In de verhalen van deze vrouwen worden groepsverkrachtingen, rape drugs en ontvoeringen meermaals vermeld.

“Die heeft mij dan ontvoerd met een paar maten, dat herinner ik mij nog. Ik was een sigaret aan het roken. Ik vertrouwde die eh. Dat was eigenlijk ne maat van mij en dan is dat gebeurd eh. Dan heeft hij mij in zijn appartement thuis verkracht en eigenlijk ook ontvoerd. En hij had mijn gsm afgenomen. Ik moest ‘k ik altijd maar luisteren en dan euh, we waren aan het slapen en de politie heeft ons dan uiteindelijk toch gevonden want ik zag blauwe lichten en ze hebben de deur ingestampt.”

In het algemeen is er duidelijk sprake van een bredere vorm van slachtofferschap bij vrouwen met een verstandelijke beperking waar seksueel geweld slechts één aspect van is. Vaak is er ook sprake van verbaal, psychologisch (emotioneel), economisch (financieel) en fysiek geweld, en dit in verschillende levenssferen (intieme relaties, familiale context, naaste omgeving, openbare ruimte). Wanneer de vrouwen gevraagd werd van welk geweld zij het slachtoffer waren, werd over het algemeen geantwoord dat het over een breed scala aan negatieve ervaringen gaat met een combinatie van seksueel, fysiek, psychologisch, economisch geweld.

Wat betreft de plaats waar het seksueel geweld voorkomt, beschrijven de vrouwen een hele range mogelijkheden: in de voorziening, thuis, op school, op de werkvloer, bij de dader thuis of op openbare plaatsen.

2.3.3 Slachtofferprofiel

Betreffende de **duur en de frequentie** van het seksueel geweld valt op dat er in de meerderheid van de gevallen sprake is van een repetitief karakter van seksueel geweld. Het misbruik is vaak lange tijd aan de gang, en heeft heel vaak van kinds af aan plaats. De leeftijd op het moment van misbruik is variabel, maar voornamelijk jong. Vaak hebben de vrouwen met een verstandelijke beperking te maken met meerdere daders en meerdere vormen van seksueel geweld (en ander geweld, cf. supra) gedurende hun levensloop. De ervaring met seksueel geweld is kortom zelden een eenmalige gebeurtenis, en zit veelal ‘ingeslepen’ in het leven van de vrouwen.

“Mijn vader en mijn broer hebben veel seks met mij gehad. Veel vrijen, aanrakingen, kusjes geven op de borsten en zo. En op school hebben ze mij eens keer in het wc geduwd. Mij uitgeteerd en zo. En toen was ik wel een beetje bang eigenlijk. Maar toen ik 24 was, was ik echt wel vershoten, want ik dacht dat dat een lieve jongen was. Ik ga der binnen. Hij vroeg mij iets te drinken. Ik dacht: oké, dat is wel goed. Rond vijf uur had ik pas mijn bus dus ik was gewoon nog even een toerke gaan doen. Hij had wel zo van die touwtjes waardoor mijn handen niet meer weg konden. Dus ja, ik was echt wel vershoten. En ik was heel droevig terug naar mijn bus gegaan en zo naar huis gekeerd. Dus ik was echt wel vershoten.”

Uit de interviews komt een grote variatie aan negatieve **gevolgen** voor de vrouwelijke slachtoffers naar voren, vaak in combinatie met elkaar. Hieruit blijkt dat het misbruik erg ingrijpend is en zorgt voor zeer ernstige traumatische ervaringen. Hieronder volgt een beschrijving van de verscheidene gevolgen van het seksueel geweld op de vrouwen:

- Zo goed als alle geïnterviewde vrouwen hebben last van emotionele gevolgen. Alle vrouwen ervaren een grote mate van angst: angst dat het opnieuw zou gebeuren, angst voor wraak van de dader, angst om uitgelachen te worden, angst om zwanger te zijn, ...

“Ik had schrik dat ik terug zwanger zou zijn. Als je zo verschillende keren door iemand misbruikt wordt, dan blijft die knop draaien van ik heb mijn prutsen (menstruatie) niet. Die schrik heb ik wel altijd gehad.”

Ook is sprake van een grote onveiligheid, wantrouwen, schuld, schaamte, verdriet, een gering zelfvertrouwen, en gevoelens van machteloosheid. Verschillende vrouwen stellen vermijdingsgedrag om te voorkomen dat ze nog een keer misbruikt worden: ze komen niet meer alleen op straat, gaan nooit meer alleen slapen, komen niet in de omgeving van mannelijke begeleiders,...

- Meermaals is ook sprake van bijkomende psychische problematiek door het misbruik, zoals zelfverwondend gedrag, slaapproblemen, woedeaanvallen, depressie, suïcidale neigingen, ... Ook geven sommige vrouwen aan dat sprake is van een alcohol- en drugsverslaving ten gevolge van het misbruik.
- Opvallend zijn de zware lichamelijke gevolgen bij sommige vrouwen. Vaak was sprake van fysiek geweld waardoor verwondingen optraden. Vijf vrouwen werden ook ongewenst zwanger omwille van het seksueel geweld. Het ontdekken van de zwangerschap was dan steeds de oorzaak van het ontdekken (door de omgeving) van jarenlange seksuele geweld dat daaraan vooraf ging.
- Verschillende deelneemsters halen ook aan dat ze terughoudender geworden zijn in een intieme seksuele relatie, of dat ze een aversie ontwikkeld hebben voor seksualiteit.
- Uit de ontmoetingen met de vrouwen bleek ook dat sommige van hen het misbruik als normaal gingen ervaren en op die manier geen grenzen kunnen stellen aan seksueel agressieve partners, of deze partners zelfs gaan aantrekken. Hierdoor ontstaat een domino-effect waarbij telkens opnieuw nieuwe traumatische ervaringen ontstaan.

2.3.4 Daderprofiel

In de meerderheid van de gevallen is de dader van het seksueel geweld een bekende, namelijk een familielid, een partner binnen een intieme relatie, een kennis, of een professional. Af en toe is er sprake van een onbekende dader. Af en toe is er ook sprake van meerdere daders tegelijk (bijvoorbeeld bij een groepsverkrachting). Op één uitzondering na, zijn alle daders mannen.

“Er is iemand geweest hier van de klusjesmannen die onder mijn Ik zat op mijn kamer en ik vraag aan hem om efkes te komen zien naar mijn tv die niet marcheerde. En dan ineens begint die... dan ineens begint die... ‘kom we gaan op bed zitten’... ‘kom doe uw broek eens naar beneden’. ‘Ik ga onder uw kleren’ en dan kom hij aan mijn borsten. En van toen af heb ik ene beetje schrik gekregen om zo iemand binnen te laten.”

2.3.5 Meldingsgedrag en impact van de melding

Meldingsgedrag

Het seksueel geweld bij de vrouwen met een verstandelijke beperking wordt niet gemakkelijk toevertrouwd of gemeld door de betrokken slachtoffers. Dit stilzwijgen geldt zowel naar naasten, hulpverleners, diensten voor slachtofferhulp, politie, Het seksueel geweld blijft met andere woorden sterk onder de radar. Soms wordt het per toeval ontdekt; bijvoorbeeld door zwangerschap, doordat de betrokken vrouwen zich anders gingen gedragen of doordat er ruzie ontstond tussen de daders.

“Ik heb dat dus ja 15 jaar lang verzwegen. Ik zat toen in een home. Ik heb toen een dikke buik gekregen. Ik was dus zwanger van mijn eigen... van mijn eigen vader. Maar ik mocht dat kindje niet wegdoen want anders ging hij mij een kogel in de kop schieten. Dus...”

De redenen die vrouwen opgeven om er niet over te praten, zijn divers:

- Binnen de context waarin een groot deel van de vrouwen met een verstandelijke beperking leven, zijn heel wat barrières die ervoor zorgen dat het voor hen als slachtoffer erg moeilijk is om te reageren op seksueel geweld en dat er een erg lage meldingsbereidheid is: een gesloten context met een klein persoonlijk netwerk en weinig of geen vertrouwenspersonen, waar niet over seksualiteit gepraat wordt, waar er een geringe seksuele kennis en autonomie is, en waar de seksuele grenzen van vrouwen dagelijks worden overschreden (zie ook 3.1).
- Uit de gesprekken bleek dat veel vrouwen met een verstandelijke beperking geen raad wisten met de situatie, geen zicht hebben op waar ze melding kunnen doen en wat de gevolgen hiervan (kunnen) zijn.
- Verschillende vrouwen percipiëren het seksueel geweld niet als zodanig. Ze realiseren zich niet meteen wat er gebeurde of wat het betekende: ze worden bijvoorbeeld aangesproken met ‘mijn liefde’ of er wordt hen verteld dat dit normaal is.
- Veel vrouwen geven aan angst te hebben voor de dader of voor wraak van de dader.

- Vaak is de dader een bekende. Door deze dubbelde band met de pleger (hij/zij is misbruiker én bekende) is de drempel om aangifte te doen nog hoger. Sommige vrouwen wilden niet dat de melding het negatieve gevolgen voor de dader zou hebben.
- In meerdere gevallen heeft de dader een ondersteunende rol (mantelzorger, hulpverlener, ouder,...). Deze afhankelijkheidsrelatie maakt het bijzonder moeilijk voor de vrouwen het seksueel geweld te onthullen of te melden. Verschillende vrouwen geven aan schrik te hebben om hun ondersteuning te verliezen.
- Andere vrouwen vertellen dat ze angst hebben om nog meer beschermd of betutteld te worden als ze melding doen.
- Meerdere vrouwen zeggen angst te hebben dat ze niet ernstig zullen worden genomen of niet geloofd zullen worden. Bepaalde van hen hebben deze negatieve reacties, met name dat hun motieven en ervaringen werden in twijfel getrokken, reeds ervaren na een eerdere melding in het verleden en dit voelde vaak nóg traumatischer dan het feit zelf.
- Heel veel vrouwen schamen zich voor wat er gebeurd is.
- Sommige vrouwen voelen zich schuldig of medeverantwoordelijk voor wat er gebeurd is.
- Sommige vrouwen vonden het nutteloos om naar de politie te gaan omdat ze geen bewijzen konden voorleggen.

Vaak is het een combinatie van redenen waarom vrouwen geen melding maken van het seksueel geweld. Onderstaand gesprek tussen de onderzoekster en een vrouw met een verstandelijke beperking illustreert dit:

I: En ben je daarmee naar de politie gegaan?

P: Neen, ik heb dat niet gedurfd. Ik had geen bewijzen of niks.

I: En is jouw mama naar de politie gegaan?

P: Neen. Maar ik heb ook een schuldgevoel.

I: Jij hebt een schuldgevoel?

P: Ja.

I: Waarom?

P: Omdat dat ook mijn fout is.

I: Waarom denk je dat dit jouw fout is?

P: Omdat ik daar niet weg kon of niks. Hij lag op mij. Ik kon mij niet verweren. (...) Ik heb gewoon alles laten doen.

I: Als je op voorhand zou weten dat de politie jou zou geloven, zou je dan wel gaan?

P: Neen.

I: Waarom niet?

P: Door de schrik.

I: De schrik voor wat?

P: Omdat hij slaat.

Deze lage meldingsbereidheid is vanzelfsprekend onlosmakelijk verbonden met een aantal dominante heteronormatieve betekenissen rond mannelijkheid en vrouwelijkheid die onderhuids leven in onze maatschappij, waardoor een draagvlak gecreëerd wordt waarbinnen bepaalde vormen van gender-gerelateerd geweld niet als zodanig gezien en erkend worden, en waarin vrouwen de seksuele intimidatie 'maar moeten leren ondergaan' (Fineran & Bennett, 1999; Hlavka, 2014).

Impact van de melding

Wanneer het seksueel geweld wel gemeld wordt, is het nooit rechtstreeks aan de politie, maar wel aan derden. Meestal is deze persoon een begeleider of leerkracht. Heel sporadisch is er sprake van een ouder, familielid of partner.

Hier is sprake van een watervalstelsel. Indien de melding gebeurt bij de begeleiders of leerkrachten, wordt er vaak geen formeel gevolg aan gegeven. Veelal wordt er binnen de school of de voorziening een gevolg aan gegeven via bijvoorbeeld schorsing, ontslag, het verplaatsen van een leerling naar een andere klas. Binnen een organisatie wordt het middenkader, zoals orthopedagogen, psychologen, of het directieniveau ook niet altijd op de hoogte gebracht. Ouders zijn tevens niet altijd op de hoogte. Het gevolg is dan ook dat ook geen melding wordt gemaakt aan de politie.

Zelden wordt een formeel gevolg gegeven en aangifte gedaan bij de politie. Als dan toch een aangifte bij politie gebeurt, zijn de ervaringen hierbij wisselend.

“De politie heeft daar wel hun tijd voor genomen. Want tijdens de ondervraging ging hun walkie talkie ook regelmatig af (...) maar die reageerden daar totaal niet op. En dan merkte ik wel van ze luisteren echt naar u, ze geloven u. (...) Nadien zei de politie van ‘kijk, ik vind het zelf super erg, maar het is geseponeerd. Het PV vind ik zelfs niet meer terug’. Dat is ook al weg. Alléja, dat was dan een klopp in mijn nek van ‘ziet ge wel dat ze mij niet geloven’.”

Wat opvalt is dat de zaak heel vaak geseponeerd wordt door het parket; de redenen die hierbij worden aangegeven zijn het gebrek aan bewijs, de aanwezigheid van tegenstrijdige verklaringen, of het verhaal wordt niet geloofd.

Opvallend is ook dat vele vrouwen met een verstandelijke beperking niet op de hoogte zijn van wat er gebeurd is nadat ze het seksueel geweld gemeld hebben aan derden, zoals gezegd meestal een begeleider of leerkracht, of aan de politie.

Qua steun en hulp valt op dat er weinig opvolging of therapeutische ondersteuning is voor de vrouwelijke slachtoffers met een verstandelijke beperking. Weinig vrouwen krijgen te horen dat er hulp mogelijk was. Af en toe vertelden de vrouwen over een bezoek aan een psychiater, maar bij nader doorvragen blijkt dat dit incidenteel is en dat hier niet echt in gesprek gegaan wordt over thema's als relaties, grenzen stellen of seksualiteit.

Praten over seksueel geweld leidt dus zelden tot effectief ingrijpen en tot werkelijk toegepaste bestrafing van de dader.

2.4 Referenties

Barrett, K. A., O'Day, B., Roche, A., & Carlson, B. L. (2009). Intimate partner violence, health status, and health care access among women with disabilities. *Women's health issues, 19(2)*, 94-100.

Biernacki, P., & Waldorf, D. (1981). Snowball sampling: Problems and techniques of chain referral sampling. *Sociological methods & research, 10(2)*, 141-163.

- Fineran, S., & Bennett, L. (1999). Gender and power issues of peer sexual harassment among teenagers. *Journal of Interpersonal violence*, 14(6), 626-641.
- Hlavka, H. R. (2014). Normalizing sexual violence: Young women account for harassment and abuse. *Gender & Society*, 28(3), 337-358.
- Hennink, M., Hutter, I., & Bailey, A. (2010). *Qualitative research methods*. Sage.
- Hollomotz, A. (2011). *Learning difficulties and sexual vulnerability: A social approach*. London. Londen: Jessica Kingsley Publishers.
- Lesseliers, J. (2009). *Persons with disabilities: their experience of relationships and sexuality*. *Orthopedagogische reeks Gent*. Ghent University. Faculty of Psychology and Educational Sciences, Ghent, Belgium.
- McGilloway C, Smith D, & Galvin R. (2018). Barriers faced by adults with intellectual disabilities who experience sexual assault: A systematic review and meta - synthesis. *J Appl Res Intellect Disabil*, 00, 1–16. <https://doi.org/10.1111/jar.12445>
- Normand, C. L., & Sallafranque-St-Louis, F. (2016). Cybervictimization of Young People With an Intellectual or Developmental Disability: Risks Specific to Sexual Solicitation. *J Appl Res Intellect Disabil*, 29, 99-110. doi:[10.1111/jar.12163](https://doi.org/10.1111/jar.12163)
- Northway, R., Bennett, D., Melsome, M., Flood, S., Howarth, J., & Jones, R. (2013). Keeping safe and providing support: a participatory survey about abuse and people with intellectual disabilities. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 10(3), 236-244.
- Sinclair, J., Unruh, D., Lindstrom, L., & Scanlon, D. (2015). Barriers to Sexuality for Individuals with Intellectual and Developmental Disabilities: A Literature Review. *Education and Training in Autism and Developmental Disabilities*, 50(1), 3–16.
- Swango-Wilson A. (2009). Perception of sex education for individuals with developmental and cognitive disability: a four cohort study. *Sexuality and Disability*, 27, 223-228. <https://doi.org/10.1007/s11195-009-9140-1>
- Van Berlo, W.; De Haas, S.; Van Oosten, N.; Van Dijk, L.; Brants, L.; Tonnon, S.; Storms, O. (2011). *Beperkt Weerbaar. Een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met en lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking*. Utrecht: Rutgers/Movisie.
- Winges-Yanez, N. (2013) Why All the Talk About Sex? An Autoethnography Identifying the Troubling Discourse of Sexuality and Intellectual Disability. DOI [10.1007/s11195-013-9331-7](https://doi.org/10.1007/s11195-013-9331-7)
- Wissink, I., van Vugt, E., Moonen, X., Stams, G.J., Hendriks, J. (2015). Sexual abuse involving children with an intellectual disability (ID): A narrative review. *Research in Developmental Disabilities*, 36, pp 20-35

3. DE ERVARINGEN VAN VROUWELIJKE SLACHTOFFERS MET EEN BEPERKING BETREFFENDE SEKSUEEL GEWELD: een kwantitatief onderzoek via een online survey

3.1 Introductie en onderzoeksvragen

Verscheidene prevalentiestudies tonen aan dat vrouwen met een beperking of met een slechte gezondheid een groter risico lopen op fysiek en/of seksueel geweld en voor seksueel grensoverschrijdend gedrag (Barrett, O'Day, Roche, & Carlson, 2009; Casteel, Martin, Smith, Gurka, & Kupper, 2008; FRA, 2014; Martin, Ray, Sotres-Alvarez, Kupper, Moracco, Dickens, Scaldin, & Gizlice, 2006; McCarthy & Thompson, 1997). Bovendien leren we uit onderzoek dat de consequenties van slachtofferschap van geweld op vrouwen met een beperking verregaand zijn, met een zware impact op het leven van de slachtoffers (Powers, Curry, Oswald, & Maley, 2002; Smith & Strauser, 2008; Thomas, Joshi, Wittenberg, & McCloskey, 2008).

Ondanks deze realiteit is onderzoek bij de populatie van vrouwen met een beperking uiterst schaars. Zelden is er aandacht voor het kruispunt/de intersecties tussen violence studies, disability studies en gender studies (Mikton & Shakespeare, 2014; Plummer & Findley, 2012). Met name is er een groot gebrek aan onderzoek waar de stem en ervaringen van vrouwen met een beperking zelf meegenomen worden in het onderzoek.

Voorliggend onderzoek wil (a) tegemoet komen aan de gebrekkige informatie omtrent slachtofferschap van seksueel geweld tav. vrouwen met een beperking, (b) de ervaringen van de vrouwen zelf centraal plaatsen, en (c) verder gaan dan klassiek prevalentieonderzoek (we gaan o.a. na wat de motieven zijn waarom vrouwen melding doen of niet, wat de ervaringen zijn met hulpverlening en politie, wat het beschikbaar netwerk is van de vrouwen, enzovoort).

Via een online survey trachten we te weten te komen wat de kenmerken van seksueel geweld jegens vrouwen met een beperking in Vlaanderen zijn. Voor de resultaten van de kwalitatieve bevraging specifiek bij vrouwen met een verstandelijke beperking, verkregen uit gesprekken met de vrouwen zelf, verwijzen we naar hoofdstuk 2.

3.2 Methodologie

3.2.1 Onderzoeksinstrument: motivatie, ontwikkeling en beschrijving van de survey

Een online survey werd ontwikkeld om de ervaringen rond seksueel geweld van vrouwen met functiebeperkingen te verzamelen. Deze survey is gebaseerd op een deel van de vragenlijst (onderdeel seksueel geweld) die gebruikt werd in België in het kader van onderzoek naar geweldervaringen van transgender personen in België (Motmans, 'T Sjoen & Meier, 2015). Deze keuze is gebaseerd op volgende redenen:

- Verschillende elementen die in de kwalitatieve interviews aan bod kwamen zijn te linken met onderdelen van deze enquête;

- De survey van Motmans en collega's (2015) biedt kansen om ons onderzoek meer te laten zijn dan klassiek prevalentie onderzoek: de motieven waarom mensen melding doen of niet, de ervaringen met hulpverlening en politie, het beschikbaar netwerk van de vrouwen, ... deze informatie is voor dit onderzoek van prioritair belang en kan gehaald worden uit vragen van de survey;
- Net als in het onderzoek van Motmans en collega's werken we in dit onderzoek met een heel specifieke onderzoeksgroep en is ons onderzoek ook exploratief;
- Naast het kwantificerende aspect van de online survey biedt het instrument van Motmans en collega's ook heel wat opportuniteiten om participanten ruimte te laten om te antwoorden op enkele 'meer open vragen' (bijvoorbeeld: 'beschrijf het ergste voorval van misbruik en ga daar dieper op in'). Daardoor komt het instrument tegemoet aan het exploratieve karakter van het onderzoek.

De ontwerp vragenlijst werd opgesteld via het programma Qualtrics. Deze werd voorgelegd aan de leden van de stuurgroep en aan enkele ervaringsdeskundigen. Vervolgens werd deze getest bij 10 respondenten en verfijnd. Er waren verschillende aanpassingen nodig om de toegankelijkheid te optimaliseren (zie hoofdstuk 4). Participanten kregen de keuze om de vragenlijst op papier (te downloaden + per post te verzenden) of online in te vullen. Ondanks deze verschillende opties waren er toch nog participanten die vroegen om de survey telefonisch of via interview te doen (zie ook hoofdstuk 4).

De vragenlijst bestaat uit volgende vijf onderdelen:

- Achtergrondvariabelen (profiel van de deelnemster, deel A): geboortjaar, handicap, afkomst, woonsituatie, opleiding, werksituatie, relatiestatus.
- Soorten seksuele geweldervaringen (deel B): verschillende types seksueel geweld werden aan de hand van een reeks items geconcretiseerd. Deze items baseerden we eveneens op bestaand onderzoek (Motmans et al., 2015). De vraag naar mogelijke ervaringen met seksueel geweld werd niet in de tijd begrensd (bijvoorbeeld "in het laatste jaar"), maar luidde: "Hoe vaak heb je één van volgende ongewenste dingen meegemaakt?". In de itemlijst werd een onderscheid gemaakt tussen 'nooit', 'één of twee keer' en 'meerdere keren'. Enkel zij die 'één of twee keer' of 'meerdere keren' aanduiden bij minstens één item, kregen vervolgvragen naar het ergste voorval. De anderen werden meteen doorgeleid naar de slotvragen.
- Ergste voorval van seksueel geweld (deel C): in de vervolgvragen werd aan de respondenten gevraagd één gebeurtenis of misdrijf te omschrijven die men als 'ergste' heeft ervaren. Het 'ergste' werd toegelicht als het voorval dat de grootste impact op de respondent. Deze vraag peilt naar de subjectieve beleving van de eigen ervaringen. Dit 'ergste' voorval werd vervolgens verder uitgediept. We vroegen expliciet naar volgende aspecten:
 - o de context van het seksueel geweld: leeftijd van het slachtoffer, tijdstip van het gebeuren, plaats van het gebeuren (privaat/publiek/werk/school/...)
 - o profiel van de dader(s): aantal/gender/leeftijd/relatie tussen dader en respondent
 - o subjectieve evaluatie van wat gebeurde (eigen beoordeling) en de impact op het slachtoffer
 - o aangiftebereidheid/meldingsgedrag: feitelijk aangiftgedrag bij de politie van het ergste voorval, motivatie voor waarom wel of waarom geen aangifte werd gedaan,

evaluatie ervaring met politie, melding bij andere personen of instanties, motivatie voor waarom wel of waarom geen melding bij anderen werd gedaan

- Slotvragen: in de slotvragen werd gevraagd via welk kanaal de respondenten over dit onderzoek gehoord hebben en of ze in de toekomst bereid zijn tot deelname voor vervolgonderzoek (met vraag naar persoonsgegevens). Ook werd ruimte voorzien voor twee open vragen: 'Wil je nog iets kwijt over jouw negatieve ervaringen?' en 'Wil je nog iets kwijt over de vragenlijst?'
- Tot slot besteedden we ook aandacht aan de mogelijke negatieve effecten van het invullen van een dergelijke vragenlijst. In afspraak met 1712 en Tele-Onthaal gaven we de respondenten aan het einde van de vragenlijst contactgegevens van deze diensten.

3.2.2 Onderzoeksgroep, sampling en dataverzameling

Onderzoeksgroep

Gezien de verhoogde kwetsbaarheid op seksueel geweld bij vrouwen met een verstandelijke beperking (cf. supra), kon deze vragenlijst ingevuld worden door vrouwen uit Vlaanderen die aangeven op heden een beperking te hebben. De onderzoekers vroegen niet naar een formele diagnose. We focusten ons voornamelijk op vrouwen met een fysieke, visuele en/of auditieve beperking. Vrouwen met een verstandelijke beperking werden in dit onderzoek voornamelijk via interviews benaderd. In de inleiding van de vragenlijst werd duidelijk gemaakt dat vrouwen hun mogelijke negatieve ervaringen van seksueel geweld konden delen, alsook de context waarin deze plaatsvonden en de gevolgen die deze ervaringen hadden. Er werd tevens expliciet vermeld dat de onderzoekers ook willen weten of er géén sprake is van negatieve ervaringen. Er is met andere woorden sprake van een selectieve steekproef aangezien de survey vrouwen met een beperking aansprak omtrent het thema seksueel geweld. Het voordeel hiervan is dat enkel relevante profielen werden meegenomen in het onderzoek. Het nadeel is dat prevalentiecijfers niet kunnen worden gegeven aangezien we hiervoor een grotere groep van personen met een beperking zouden moeten kunnen rekruteren, los van de ervaring met seksueel geweld.

Sampling en dataverzameling

Omwillen van het sensitieve onderzoeksonderwerp werd gebruik gemaakt van convenience sampling. Gezien de selectieve steekproef (aangezien de survey vrouwen met een beperking aansprak omtrent het thema seksueel geweld), kunnen we bovendien spreken van 'convenience sampling op ervaring'. Deze convenience sampling kwam tegemoet aan het exploratieve karakter van het onderzoek en aan het feit dat de onderzoekers niet beschikken over een populatie waar eenvoudig representatieve steekproeven van te trekken zijn. Er werd hier gebruik gemaakt van 'gatekeepers', dit zijn organisaties en/of individuen die de toegang tot de mogelijke onderzoeksparticipanten vergemakkelijkten. Concreet gebeurde een aankondiging van het onderzoek door middel van het aanschrijven van bestaande organisaties, voorzieningen en netwerken door de onderzoekers en de leden van de stuurgroep. Een brief met verzoek tot medewerking aan het onderzoek werd verspreid naar alle diensten en voorzieningen erkend door het VAPH, alle voorzieningen ter ondersteuning van personen met een beperking die aangesloten zijn bij het Vlaams Welzijnsverbond (ruim 300, meer dan 1700 mailadressen), en -om de GGZ-problematiek mee in beeld te kunnen brengen- alle

zorgorganisaties aangesloten bij Zorgnet-Icuro vzw (ruim 775 erkende organisaties). Daarnaast werd de survey verspreid via mailing en nieuwsbrieven van 32 organisaties (handicapspecifieke organisaties of organisaties rond slachtofferschap), via de Universiteit Gent, via 20 individuen (beleidsmedewerkers, academici, slachtoffers, vormingswerkers, bloggers, ...), via de social media van 22 organisaties (handicapspecifieke organisaties, revalidatiecentra, organisaties rond slachtofferschap, adviesraden handicap, mutualiteiten). Tot slot verscheen een artikel (digitaal en print) in De Morgen (04/07/2018, "Seksueel grensoverschrijdend gedrag bij vrouwen met een beperking onderbelicht probleem") en in Knack (05/07/2018, digitaal en print, "Vrouwen met een beperking worden op grote schaal misbruikt"). In deze twee artikels werd uitleg gegeven over het onderzoek, een oproep gedaan tot deelname aan het onderzoek en een link naar de survey geplaatst.

3.3 Resultaten

3.3.1 Respons

In totaal werd de vragenlijst door 152 respondenten opgestart, waarvan 71 respondenten na bevraging voldeden aan de inclusiecriteria. Uit de bevraging bleek dat de resterende groep (n=81) óf de vragenlijst niet online wenste in te vullen, óf een man was, of iemand was die geen beperking of chronische ziekte had. Deze groep werd uit de analyse verwijderd. Van de 21 personen die aangaven dat ze de vragenlijst niet online wensten in te vullen en ze de afdrukbare versie zouden invullen en opsturen, verkregen we slechts 2 responsen. 71 personen vulden minstens de sociodemografische achtergrondvariabelen volledig in (deel A). Naar uitval toe bleek hier dat er significant meer mensen met een visuele beperking de survey stopzetten t.o.v. anderen. Twee respondenten met een verstandelijke beperking startten bovendien de survey, maar deze twee vielen ook hier uit. Bij de prevalentievragen over ervaringen met seksueel geweld (deel B) haakten 12 respondenten bijkomend af (n=59). De vragen naar de beschrijving van het ergste voorval van seksueel geweld (deel C) werden vervolgens door 49 respondenten ingevuld. Zij gaven ook kwalitatieve gedetailleerde beschrijvingen van dit ergste voorval. We zien dus doorheen de vragenlijst een stelselmatige uitval optreden, waarbij uiteindelijk 49 respondenten de volledige vragenlijst invulden.

3.3.2 Sample (N=59)

Bij de beschrijving van de sociodemografische kenmerken van de respondenten doen we uitspraken over de 59 respondenten, omdat we hier ook uitspraken over doen in deel B.

- Leeftijd: De jongste deelnemer was 21 en de oudste 71 jaar. De respondentengroep bleek relatief jong, met 42% 30 jaar of jonger. Aansluitend was 34% van de respondenten tussen de 31 en 45 jaar.
- Handicap: De grootste groep respondenten bleek een fysieke beperking te hebben (34%). Ook een ontwikkelingsstoornis (ASS, Tourette) werd relatief vaak aangegeven (20%).
- Nationaliteit: De volledige respondentengroep is van West-Europese afkomst.
- Relatiestatus en partnerschap: Op het vlak van relatievormen, stellen we vast dat een groot deel van de respondenten alleenstaande is (51%). 27% is getrouwd of samenwonend. Verder

heeft 14% van de respondenten een partner maar is niet samenwonend, 7% in gescheiden en 2% is weduwe.

- Woonsituatie: 36% van de respondenten woont alleen. 58% woont samen met partner, eventuele kinderen, familieleden of vrienden. 7% woont binnen een voorziening.
- Opleiding: De respondentengroep is hoger opgeleid, waarbij 63% een hoger onderwijs diploma behaalde (zowel bachelor als master).
- Werksituatie: 66% van de respondenten is niet-werkend.

T1. Respondentenprofiel (leeftijd, status, woonsituatie, opleiding, werkloos)

Kenmerk	N	%
Leeftijd		
18-30 jr	25	42,4
31-45 jr	20	33,9
46-60 jr	8	13,6
>60 jr	6	10,2
Relatiestatus (alleen)	30	50,8
Woonsituatie (alleen)	21	35,6
Opleidingsniveau (hoog)	37	62,7
Werkloos	39	66,1

T2. Respondentenprofiel (aard beperking)

Aard beperking	N	%
Fysiek	20	33,9
Ontwikkelingsstoornis	12	20,3
Meervoudige beperking	8	13,6
Visueel	7	11,9
Psychisch	5	8,5
Auditief	4	6,8
NAH	3	5,1

3.3.3 Seksuele geweldervaringen (n=59)

De respondenten geven een verscheidenheid van ervaringen met seksueel geweld aan: gaande van intimidatie tot verkrachting. 93,2% van de vrouwelijke respondenten met een beperking (die tot daar de survey hebben ingevuld) geven zelf aan minstens één keer in hun leven een vorm van seksueel geweld meegemaakt te hebben. 59,3% van de respondenten maakten minstens één keer in hun leven een verkrachting mee. 91,5% van de respondenten maakten minstens één keer in hun leven een aanranding mee. 81,4% van de respondenten maakten minstens één keer hands-off seksueel grensoverschrijdend gedrag mee. Bij deze laatste treedt geen fysiek contact op tussen de dader en het slachtoffer, zoals exhibitionisme, ongewenste seksuele insinuaties, ongewenst online seksueel grensoverschrijdend gedrag, ...

Opvallend is het veelvuldig slachtofferschap: de meerderheid van de vrouwen gaf aan meerdere keren ervaringen te hebben met verschillende types van seksueel geweld.

3.3.4 Analyse van het ‘ergste voorval’ van seksueel geweld (n=49)

49 respondenten lieten gedetailleerde beschrijvingen achter van wat voor hen het ‘ergste’ voorval was. Dit gaat om subjectieve belevingen van de eigen ervaringen. Het ‘ergste’ werd toegelicht door de frase: ‘het voorval dat het meeste impact had op jou’. Een ‘verkrachting door een onbekende’ kan als minder erg worden ervaren van een ‘ander die me begluurt’. De verhalen gaan van onaangename betastingen aan de borsten of tussen de benen, tot verkrachtingen. Enkele voorbeelden:

“Een verkrachting, seksueel besmet, en zwanger”.

“Op het moment van de feiten was ik opgenomen in een ziekenhuis en verlamd van de nek tot aan de tenen. Ik kon niet schreeuwen, alleen maar fluisteren. De man in kwestie kwam mij bezoeken op de middag. Het moment dat er géén bezoek was toegestaan. De verpleegkundigen waren dan druk bezig of waren zelf aan het lunchen. Hij was dus alleen met mij. Hij zei dan dat ik me - gezien de omstandigheden - niet zou kunnen verweren als hij seks met me had. Daar droomde hij namelijk al lang van, maar hij had dat nooit durven zeggen in 'normale' omstandigheden. Intussen streelde hij mijn armen en raakte 'toevallig' mijn borsten aan. Een nachtmerrie! “

“Ex-huisbaas kwam ongevraagd badkamer binnen waar ik naakt zat en hij weigerde weg te gaan. Hij genoot duidelijk van zijn machtspositie én van mijn kwetsbaarheid. Verbaal én non-verbaal maakte hij dat heel duidelijk.”

“Wanneer de kinesist al zijn seksuele verlangens voorstelde en deze wou uitvoeren bij me. Hij vertelde alle fantasieën, stelde me voor tot seksuele activiteiten en heeft me talloze keren betast..”

Slachtofferprofiel en de context van seksueel geweld

Wanneer we het ‘ergste voorval’ dieper analyseren, valt op dat 53% van de slachtoffers (n=26) jonger waren dan 20 jaar wanneer het seksueel geweld zich afspeelde. De tijdstippen van de voorvallen zijn gelijk verdeeld over dag en nacht, en gelijk verdeeld over week en weekend.

T3. Ouderdom slachtoffer bij ergste voorval

Leeftijd	N	%
≤ 21 jr	26	53,1%
21-40 jr	18	36,7%
>41 jr	5	10,2%

De voorvallen van seksueel geweld gebeuren meestal bij de respondent thuis (23.8% van de gevallen). Ook de volgende plaatsen worden frequent aangegeven: bij vrienden of familie (13,6% van de gevallen), op de openbare weg of een publiek toegankelijke plaats (10,3% van de gevallen), of in het ziekenhuis, bij de dokter of andere hulpverlener (6,8% van de gevallen).

Daderprofiel

Bij het 'ergste voorval' van seksueel geweld was er meestal slechts één dader betrokken (n=40, 82%). In acht gevallen ging het om twee of meer daders. Bijna alle daders waren mannen (n=46, 96%), en twee daders waren vrouwen. De daders waren meestal bekenden (n=39, 80%). Indien de dader een bekende was, dan ging het meestal om een kennis/vriend (n=19), de (ex-)partner (n=12), of een familielid (n=11). In 4 gevallen was deze dader een professional (hulpverlener). Qua leeftijd zien we dat in 4 op 5 van de gevallen de daders ouder zijn dan 20 jaar (79%), waarbij 44% ouder is dan 40 jaar.

T4. Profiel dader

Kenmerk	N	%
Geslacht (man)	46	95,8%
Leeftijd		
≤ 21 jr	8	16,7%
21-40 jr	17	35,4%
>41 jr	21	43,8%
onbekend	2	4,2%
Dader is een bekende	39	79,6%

Meldingsgedrag

85% (n=41) van de slachtoffers deed geen melding van dit ergste voorval bij de politie, ondanks het feit dat alle feiten strafbaar waren⁶. Slechts 7 personen deden wel een melding bij de politie. Door deze beperkte subgroep, kunnen we hierover slechts in beperkte mate uitspraken doen.

De feiten van de zeven 'melders' zijn divers en telkens gaat het om terugkerende feiten: van ongewenste naaktfoto's in het zwembad tot verkrachtingen door onbekenden en partners.

De redenen waarom zo weinig slachtoffers van seksueel geweld naar de politie stappen zijn veelvoudig. Er zijn verschillende motieven bij één respondent mogelijk. De (opvallend) meest voorkomende reden om geen melding te doen, is omdat de vrouwen wantrouwen hebben in de politie of negatieve ervaringen hebben met de politie (n=70). Er werd 28 keer aangegeven dat er geen melding werd gedaan bij de politie omwille van factoren eigen aan de dader (ermee rekening houdende dat het in 80% van de gevallen om bekende daders gaat): de dader is een bekende, men heeft angst van de dader, men zit in een afhankelijkheidsrelatie met de dader, of men heeft empathie met de dader. Twintig respondenten hebben ook angst voor negatieve reacties uit de omgeving. Ook schaamte (n=17) en schuldgevoelens (n=11) spelen een grote rol. Veertien respondenten geven daarnaast aan dat ze onvoldoende ondersteuning hadden om melding te doen. Vervolgens geven 18 respondenten aan dat ze het voorval op moment van de feiten niet erg genoeg vonden of dat ze op het moment van de feiten een foute inschatting maakten van de ernst van het voorval.

De personen die geen melding deden van dit ergste voorval bij de politie, zijn vooral mensen die samenwonen en hoger opgeleid zijn. Alle personen die melding deden van dit voorval, omschrijven dit voorval als een misdrijf. Van de mensen die geen melding deden van dit voorval, denken evenveel mensen dat het een misdrijf is dan dat het geen misdrijf was. Als het ergste voorval thuis plaatsvond, maakte quasi de helft van de slachtoffers een melding (45%) en de andere helft geen melding (55%).

⁶ In België zijn volgende zaken strafbaar: aanranding, verkrachting, incest, seksuele intimidatie op het werk, seksisme, iemand aanzetten tot prostitutie, strafbare porno, grooming, bepaalde parafilieën en genitale verminking.

Hetzelfde geldt indien het ergste voorval plaatsvond op mesoniveau (op het werk, school, bij vrienden of familie, in het ziekenhuis, in een sportvereniging, ...). De aard van het geweld heeft geen invloed op de aangiftebereidheid.

We gingen tevens na bij welke andere personen of instanties de slachtoffers van seksueel geweld gingen aankloppen, los van al dan niet een melding bij de politie. 12 van de 49 personen (25%) gaven aan er met niemand over te hebben gesproken. In eerste instantie doen slachtoffers hun verhaal bij mensen uit de nabije omgeving: 43% van de respondenten (n=21) wendt zich tot vrienden, 39% wendt zich tot familie. 39% (n=19) sprak er over met een psycholoog, therapeut of orthopedagoog. 22% sprak er over met een arts (n=11). Vier personen gaven aan naar diensten voor slachtofferhulp of naar instanties die juridisch advies verstrekken.

T5. Meldingsgedrag

Melding politie	Melding bij anderen		Totaal
	Niemand	Andere	
Geen melding	12	29	41
Wel melding	0	7	7
Totaal	12	36	48

De reden om over het voorval te spreken met andere personen of instanties zijn velerlei, de meeste respondenten geven aan dat ze nood hadden om hun verhaal aan iemand kwijt te kunnen (n=27, 33%) en/of omdat ze psychische hulp of steun nodig hadden (n=20, 25%). Andere motieven zijn kwaadheid (13%), willen vermijden dat anderen hetzelfde overkomt (13%), willen straffen van de daders (4%), een officieel bewijs willen van het voorval (4%) of nog andere redenen (8%).

Een kwart van de personen (25%) sprak met niemand over na het voorval (n=12). Enkel spraken er later wel met anderen over, één van hen getuigt: *“Het was pas lang na datum, want op het moment en de tijd zelf, kon ik het niet vertellen. Mijn moeder was toen zo vol van hem en ze geloofde niets”*.

De 12 respondenten die aangaven er met niemand over gesproken te hebben, werden bevraagd naar het waarom van hun zwijgen. ‘Geen bijkomende vernedering willen’ werd het vaakst aangehaald als reden (n=6, in 18% van de gevallen), maar ook de idee dat men niet zou geloofd worden (n=6, in 18% van de gevallen) speelde mee. Daarnaast meldden drie respondenten dat ze dachten dat ze niet serieus zouden genomen worden net omwille van hun handicap of ziekte. Andere redenen waren: de idee dat anderen niet konden helpen, dat het te onbelangrijk was om iemand te vertellen, dat het een privézaak was, dat anderen niet meelevend zouden zijn, dat de daders niet gevonden en/of gestraft zouden worden, dat het de eigen schuld was, dat ze het zelf hebben opgelost, of de afhankelijkheidsrelatie.

Eigen beoordeling van het seksueel geweld en impact op het slachtoffer

De vraag naar de eigen beoordeling van wat gebeurde geeft aan dat slechts 58% van de respondenten (n=28) het grensoverschrijdend gedrag als een misdaad ziet, en 42% (n=20) vindt het geen misdaad, ook al ging het steeds om strafbare feiten zoals ongewenste betastingen, aanrandingen en verkrachtingen.

Niettemin geeft haast 3 op 4 aan dat het voorval een zware emotionele impact had (n=79, 77%) gaande van schuld, schaamte, slaapproblemen, seksuele problemen, tot PTSD, angststoornissen,

mutisme, dissociatie, automutilatie, enz. Voor 20,6% van de respondenten zorgde het voor lichamelijke gevolgen (n=21), waarvan vier respondenten aangaven dat ze zwanger werden door dit voorval.

3.4 Besluit

In deze studie werden de kenmerken van seksueel geweld jegens vrouwen met een beperking in Vlaanderen gemeten via een online survey. Opvallend is het frequent slachtofferschap: de deelnemende vrouwen worden meer dan eenmaal slachtoffer van verschillende soorten van seksueel geweld. 85% van de slachtoffers deed bovendien geen melding van dit ergste voorval bij de politie, ondanks het feit dat alle feiten strafbaar waren. De meest voorkomende reden om geen melding te doen, is omdat de vrouwen wantrouwen hebben in de politie of negatieve ervaringen hebben met de politie. Ook factoren eigen aan de dader zijn een belangrijke reden waarom mensen geen melding doen bij de politie (ermee rekening houdende dat het in 80% van de gevallen om bekende daders gaat): de dader is een bekende, men heeft angst van de dader, men zit in een afhankelijkheidsrelatie met de dader, of men heeft empathie voor de dader. Ook angst voor negatieve reacties, schaamte en schuldgevoelens spelen een grote rol. 25% van de slachtoffers neemt bovendien niemand in vertrouwen, met als voornaamste redenen dat men geen bijkomende vernedering wil of de idee dat men niet zou geloofd worden (al dan niet omwille van de handicap, cf. D'Espallier, 2018).

3.5 Referenties

Barrett, K. A., O'Day, B., Roche, A., & Carlson, B. L. (2009). Intimate partner violence, health status, and health care access among women with disabilities. *Women's health issues, 19*(2), 94-100.

Casteel, C., Martin, S. L., Smith, J. B., Gurka, K. K., & Kupper, L. L. (2008). National study of physical and sexual assault among women with disabilities. *Injury Prevention, 14*(2), 87-90.

D'Espallier, A. (2018). Toegang tot de rechter: een hindernissenparcours voor personen met een handicap. *Panopticon, 39*(2), 166-180.

FRA, EU. (2014). *Violence Against Women: An EU-Wide Survey*. Main Results Report.

Martin, S. L., Ray, N., Sotres-Alvarez, D., Kupper, L. L., Moracco, K. E., Dickens, P. A., Scaldin, D., & Gizlice, Z. (2006). Physical and sexual assault of women with disabilities. *Violence against women, 12*(9), 823-837.

McCarthy, M., & Thompson, D. (1997). A prevalence study of sexual abuse of adults with intellectual disabilities referred for sex education. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 10*(2), 105-124.

Mikton, C., & Shakespeare, T. (2014). Introduction to special issue on violence against people with disability. *Journal of interpersonal violence, 29*(17), 3055-3062.

Motmans, J., T'Sjoen, G., & Meier, P. (2015). *Geweldervaringen van transgender personen in België*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Plummer, S. B., & Findley, P. A. (2012). Women with disabilities' experience with physical and sexual abuse: review of the literature and implications for the field. *Trauma, Violence, & Abuse, 13*(1), 15-29.

Powers, L. E., Curry, M. A., Oswald, M., & Maley, S. (2002). Barriers and strategies in addressing abuse: A survey of disabled women's experiences. *Journal of Rehabilitation, 68*(1), 4.

Smith, D. L., & Strauser, D. R. (2008). Examining the impact of physical and sexual abuse on the employment of women with disabilities in the United States: An exploratory analysis. *Disability and rehabilitation, 30*(14), 1039-1046.

Thomas, K. A., Joshi, M., Wittenberg, E., & McCloskey, L. A. (2008). Intersections of harm and health: A qualitative study of intimate partner violence in women's lives. *Violence Against Women, 14*(11), 1252-1273.

4. BESCHOUWINGEN OVER DE ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

4.1 Aanleiding

In 2017 stelde de Vlaamse Minister van Gelijke Kansen en haar administratie een budget ter beschikking waarmee voor het eerst in Vlaanderen een beperkt onderzoek kon uitgevoerd worden i.v.m. seksueel misbruik van vrouwen met een beperking.

4.2 Inclusief-participatief onderzoek: een stand van zaken

Internationaal wordt al jaren een pleidooi gehouden om steeds meer gebruik te maken van onderzoek 'met' mensen met een beperking i.p.v. alleen onderzoek doen 'over' hen (Walmsley, 2001; Walmsley & Johnson, 2003; Nind, 2017).

Naast alle pleidooien voor ideale (en soms bijna niet haalbare) vormen van onderzoeksbetrokkenheid laten we ons – in veel van ons onderzoek – vooral leiden door wat Nind & Vinha (2014) als “phronesis” benoemen: we bouwen onderzoek op geleid door de praktische kennis die we de laatste jaren met inclusief onderzoek mochten opbouwen én we zien ieder nieuw onderzoek ook weer als een leerproces. (Blockmans et al., 2017; Lawrence et al., 2016; Budge et al., 2016; Goethals et al., 2016; Lawrence et al., 2015; Van Hove et al., 2014). Daarenboven combineren we deze “phronesis” met technische kennis over kwalitatief en kwantitatief onderzoek; waardoor het onderzoek ook technisch zo perfect mogelijk verloopt.

We zullen de lezer in dit stuk meenemen naar een aantal keuzes die we hebben gemaakt en een aantal aandachtspunten die we onderweg systematisch hebben verzameld en gevolgd. Het gaat om keuzes en aandachtspunten die ons geholpen hebben om de samenwerking met vele stakeholders in dit onderzoek zo goed mogelijk te laten verlopen én die ook geleid hebben tot bruikbare inzichten die we ten dienste willen stellen voor professionals, familieleden en personen met een beperking zelf. (Nind & Vinha, 2014).

4.3 Seksueel misbruik en personen met een beperking: een sensitief onderwerp

We leren uit onderzoek doorgevoerd in verschillende lidstaten van de EU (Hagemann-White, 2006) dat de lange-termijn-effecten van seksueel geweld in de doorsnee bevolking zeer zwaar doorwegen. De traumatische lichamelijke en psychische gevolgen, de schaamtegevoelens, de opgebouwde angsten en de energie die gaat naar het vermijden van bepaalde situaties of personen zijn niet-meetbaar (Hagemann-White, 2006).

Het onderzoeken van seksueel misbruik bij personen met een functiebeperking is zo nodig nog meer sensitief dan het bestuderen van dit fenomeen in de totale bevolking en dat om verschillende redenen:

- Al van jongs af blijken mensen met een beperking te maken te hebben met (seksueel) misbruik. Zo melden o.a. Hingsburger et al. (2000) dat kinderen met een beperking gemiddeld ruim anderhalf tot vijf keer meer kans lopen om enige vorm van misbruik mee te maken dan kinderen zonder beperking.

- Uit eigen onderzoek (De Belie et al., 2000) kregen we ook inzicht in de risicofactoren voor seksueel misbruik. Wat maakt mensen met een beperking zo kwetsbaar? In de leefsituatie van veel mensen met een beperking is sprake van afhankelijkheid, machtsverschillen en isolement. Dit zijn risicofactoren waarvan bekend is dat zij personen kwetsbaar maken voor seksueel misbruik. Deze risicofactoren hangen vaak samen met zowel de omgeving waarin de persoon met een beperking leeft en als met de beperking zelf.
 - *Factoren die met de omgeving samenhangen*
 - (Blijvende) afhankelijkheid van derden;
 - Benaderd worden op onmogelijkheden, de beperking voorop stellen;
 - Overbescherming, verwenning en aangeleerde hulpeloosheid;
 - Groter sociaal isolement/uitsluiting, waardoor er minder mogelijkheden zijn om ervaringen op te doen en te experimenteren en hiervan te leren;
 - Ontkennen of negeren van sekse en seksualiteit (door opvoeders / begeleiders) en een sekse-neutrale en seksloze benadering;
 - Gebrek aan informatie, waardoor er te weinig kennis is over het eigen lichaam, seksualiteit en seksueel misbruik;
 - Veelvuldige lichamelijke contacten, minder privacy en zeggenschap over het eigen lichaam;
 - Niet begrepen en soms niet geloofd worden door de omgeving;
 - Onder- of overschat worden door de omgeving;
 - Minder goed grenzen hebben leren stellen in de opvoeding doordat men minder goed geleerd heeft te luisteren en coöperatief te zijn en doordat men minder goed geleerd heeft 'nee' te zeggen tegen grensoverschrijding.
 - *Factoren die met de beperking samenhangen*
 - Negatief zelf- en lichaamsbeeld;
 - Verminderde, vertraagde of verstoorde sociale en emotionele ontwikkeling; moeilijker kunnen leren door ervaring;
 - Moeite met inschatten van de veiligheid van situaties en de aard van personen (goed of niet goed);
 - Gemakkelijker beïnvloedbaar zijn en consequenties van eigen gedrag en dat van anderen moeilijker kunnen overzien;
 - Moeilijker tot een eigen identiteit kunnen komen, inclusief sekse en seksuele identiteit.

- Nederlands onderzoek (Van Berlo et al., 2011) laat ons kennismaken met resultaten die ons doen besluiten dat volwassen mensen met een beperking wel degelijk rapporteren dat ze doorgaans méér met seksueel geweld in aanraking komen. Resultaten laten zien dat van de mensen met een verstandelijke beperking naar eigen zeggen 61% van de vrouwen en 23% van de mannen ooit seksueel geweld heeft meegemaakt, variërend van op een kwetsende manier aangeraakt worden tot verkrachting. Ouders/verwanten en professionals melden aanzienlijk lagere percentages, waaruit blijkt dat zij vaak niet op de hoogte zijn van het geweld. 35% van de vrouwen en 15% van de mannen met een lichamelijke beperking heeft ooit seksueel geweld meegemaakt. Van de vrouwen met een visuele beperking heeft 21% wel eens seksueel geweld meegemaakt en 12% van de mannen. Tenslotte heeft 43% van de vrouwen en 7% van de mannen met een auditieve beperking wel eens seksueel geweld meegemaakt⁷. Als gekeken wordt naar het percentage mensen dat minstens één van de bevroegde specifieke vormen van seksueel geweld heeft meegemaakt, dan worden deze cijfers hoger. Een aanzienlijk deel van het seksueel geweld heeft zich in de jeugd afgespeeld, met name bij mensen met een lichamelijke of zintuiglijke beperking. Vergeleken met de algemene Nederlandse populatie hebben mensen met een verstandelijke beperking vaker seksueel geweld meegemaakt dan mensen zonder beperking. Seksueel geweld komt ook bij mannen met een lichamelijke of visuele beperking (iets) vaker voor, met name in de jeugd. Vrouwen met een lichamelijke of zintuiglijke beperking maken niet vaker seksueel geweld mee dan vrouwen zonder beperking. Wel is de aard van het seksueel geweld ernstiger.

4.4 Onderzoeksvragen

In het onderzoek werden naast de kwantitatieve en kwalitatieve inventaris (zie: andere hoofdstukken) over seksueel misbruik bij vrouwen met een beperking in Vlaanderen ook twee specifiek met de methodologie verbonden vragen opgenomen. In dit hoofdstuk worden beide vragen expliciet behandeld:

- Hoe kan de toegankelijkheid van een onderzoek over een sensitief onderwerp voor specifieke onderzoeksgroepen worden gegarandeerd? Deze vraag sluit nauw aan bij de keuze om het onderzoek zoveel mogelijk 'met' en zo weinig mogelijk 'over' de mensen te laten gaan.
- Wat valt er te leren over het interviewen van vrouwen met een verstandelijke beperking uit de interviews afgenomen van vrouwen met een verstandelijke beperking over een sensitief onderwerp zoals seksueel misbruik? Deze vraag wil mee garant staan dat we 'praktische kennis' (phronesis) die we opdoen in het onderzoek ook voor andere onderzoekers ter beschikking stellen.

Aanzetten tot antwoorden op beide vragen worden in de twee laatste onderdelen van deze methodologische beschouwingen opgenomen.

4.5 Mensen met een verstandelijke beperking als onderzoeksgroep: phronesis en interviews met vrouwen met een verstandelijke beperking

⁷ De steekproef van mensen met een auditieve beperking was echter niet representatief.

1. We leerden in dit onderzoek veel over **het meer toegankelijk maken van de bekendmaking van het onderzoek**. Daarbij willen we volgende aandachtspunten naar voor schuiven:
 - In Vlaanderen blijkt rechtstreeks contact met personen (hier: vrouwen) met een verstandelijke beperking zeer moeilijk te realiseren, zeker wanneer zij in een voorziening verblijven. De redenen hiervoor zijn dat ze geen eigen mail- of postadres of geen eigen telefoonnummer hebben. Het frequent bellen met tussenpersonen (gatekeepers) bleek een eerste oplossing. Daarbij leerden we dat de bekendmaking van het onderzoek veel tijd in beslag neemt omdat het pas doorsijpelt naar de mogelijke geïnteresseerden via de hiërarchie van de organisatie waarbij ze in begeleiding zijn: een directeur/directrice speelt het door naar een psycholoog/orthopedagogen, die het dan op een vergadering met professionele begeleiders brengt, die het dan.... Vanuit de vaststelling dat geen rechtstreeks contact mogelijk is met potentiële respondenten (geen mail, postadres), besliste de onderzoekster om op veel plaatsen een persoonlijke 'life afspraak' met de hiërarchie te maken. Dit heeft duidelijk veel participanten opgebracht; het sensitieve van het onderzoeksonderwerp kon bij een persoonlijke ontmoeting dikwijls een beter 'ontmijnd' worden.
 - We merkten ook een 'protectionistische reflex' vanuit de organisaties. Dit reflex kwam vooral naar boven op momenten dat het (nog) niet doordrong dat dit onderzoek geen voorzieningen viseerde, maar vooral met mensen met een beperking in gesprek wou gaan. Naast dit misverstand werden we ook geconfronteerd met 'groepsdenken' ("...onze mensen komen niet in aanmerking...") en "beschermingsreflexen" ('het is te gevoelig, onze mensen kunnen dat niet aan...").
 - We leerden ook dat snowball sampling niet werkt voor dit gevoelig onderwerp, bij een groep van vrouwen met een beperkt netwerk. Als dames gevraagd werden of ze collega's/vriendinnen of kennissen kenden die ook geconfronteerd waren met seksueel geweld bleken ze niemand te kennen.
2. We leerden in dit onderzoek hoe **meer aandacht kan/moet besteed worden aan informed consent**. Gezien het zeer sensitieve onderwerp van dit onderzoek werd veel aandacht besteed aan het informeren van de participanten én aan het creëren van een veilige relatie tussen interviewer en geïnterviewde. Bij mensen met een verstandelijke beperking vraagt het goed begrijpen van abstracte begrippen zoals 'anoniem' extra aandacht. Daarnaast bleken mensen die gewoon zijn dat er veel 'over hen' gesproken en vergaderd werd extra-gevoelig voor afspraken over wat wel/niet 'doorvertellen' aan professionele begeleiders (Vander Laenen, 2009). Bij sommigen moesten sommige afspraken ook regelmatig opnieuw onder de aandacht gebracht worden vooraleer ze productief konden worden. Dit alles gaat m.a.w. veel verder dan het ondertekenen van een informed consent (Horner-Johnson & Bailey, 2013) zoals afgesproken binnen een goedgekeurd ethisch protocol. We denken dat alleen op die manier de participanten op een geïnformeerde wijze toestemming konden geven tot medewerking.
3. Voorgaand aandachtspunt brengt ons **van het concept 'consent' naar 'assent'** (Cocks, 2006). Bij dit laatste wordt een poging ondernomen om permanent af te stemmen met de participanten. Instemming is niet iets wat je één keer geeft/krijgt; er ontstaat een permanente uitwisseling; men probeert via vragen en boodschappen sensitief-responsief de

assent te bewerken. We geven hierna enkele voorbeelden van eenvoudige uitspraken/vragen die een grote betekenis kregen in het opbouwen van assent : ‘je mag ook vragen aan mij stellen’, ‘er zijn geen juiste of foute antwoorden’, ‘ik wil dat jij je op je gemak voelt’, ‘is dit ok?’, ‘ca va?’, ‘mag ik?’, ‘waar voel jij je best bij?’, ...Naast het louter verbale werk bleken ook activiteiten zoals: (samen) piano spelen, koffie drinken, muziekcollecties uitwisselen, ...zeer helpend om de instemming van de participant permanent te toetsen.

4. Binnen het interview-onderdeel zijn verschillende interviewers aan de slag gegaan. **Er is voor gekozen om die interviewers specifiek voor te bereiden** en op te leiden via sessies met mevrouw Cathy De Feyter van vzw Konekt. Zij is én orthopedagoge (met veel ervaring met werken met mensen met een verstandelijke beperking) én seksuologe. Deze opleiding bleek achteraf gezien noodzakelijk en wel om volgende redenen:
 - De interviewers kregen de kans om te oefenen in het ‘niet-beladen’ spreken over seksualiteit en in het beantwoorden van vragen (‘wat is een verkrachting?’, ‘wat is een condoom?’, ...) in eenvoudige taal. Bovenop dit alles leerden ze hun verbale en non-verbale reacties congruent te houden.
 - Er werd veel geoefend met het gebruiken van eenvoudige en directe taal. Het vermijden van complexe zinsstructuren, het niet gebruiken van lange zinnen werd ingeoefend. Deelnemers aan de training leerden dat er niet vanuit gegaan worden dat ‘voorkennis die voor velen evident lijkt’ aanwezig is. Men leerde steeds af te toetsen wat de betekenis is van bepaalde woorden. Men oefende ook in het concreet onder woorden brengen van bepaalde seksuele handelingen.
 - Er werd veel aandacht besteed aan communicatie via positieve boodschappen, negatie wordt zodoende vermeden (niet: ‘heeft hij jouw borsten niet aangeraakt?’).
 - Deelnemers leerden dat het helpend is bepaalde vragen of woorden te herhalen. Zo komt men vlugger ‘in de taal’ van de participanten en wordt er veel aandacht besteed aan ‘rapport’ (Maso en Smaling, 2004). Dit helpt om – na afstemmen over betekenissen - niet in technisch taalgebruik te vervallen; zo wordt onnodige afstand vermeden.
 - Kandidaat-interviewers leerden ook dat participanten de vrijheid moeten voelen om te spreken en antwoorden te geven op vragen. Daarnaast werd ook uitvoerig geoefend met stiltes laten, open vragen stellen, vragen terugkaatsen (‘wat denk jij?’), doorvragen,...
 - Technisch werd ook nog veel aandacht besteed aan het vermijden van ‘kinderachtig’ woordgebruik (geen ‘borstjes’ bv.); het vermijden van waarom-vragen (vooral omdat deze gezien het onderwerp als bedreigend of beoordelend kunnen overkomen); ook bij het vermijden van suggestieve vragen werd stil gestaan (niet: ‘vond je dat erg?’, wel: ‘welk gevoel had je hierbij?’).
5. We leerden in dit onderzoek ook dat we de eis aan onze interviewers dat ze zich moesten gedragen als **‘betrokken interviewers’** alleen maar konden stellen als er ruimte werd gemaakt voor intervisiebijeenkomsten om moeilijke en gelukke casuïstiek te bespreken. Daarnaast werd ook informeel veel tijd vrijgemaakt om te luisteren, zodat interviewers hun verhalen tussentijds kwijt konden (Vander Laenen & O’Gorman, 2016).
6. Gezien er gewerkt werd met verschillende interviewers is er voor gekozen om met **een interviewleidraad** te werken. Op deze manier werd maximale garantie ingebouwd dat de onderzoekers over dezelfde deelonderwerpen informatie zouden verzamelen. Tezelfdertijd

werd zo zekerheid ingebouwd dat moeilijke interviewmomenten gemakkelijker konden gehanteerd worden.

- De oorspronkelijke leidraad werd horizontaal opgesteld aan de hand van 6 domeinen die terug te vinden zijn in het onderzoek van Van Berlo (2011): Achtergrondvariabelen / Relaties / Seksuele kennis / Seksueel gedrag / Seksueel geweld / Gevolgen, melding en beschermingsmechanismen. De vele aandacht die aan de voorbereiding van de interviews is besteed zorgde ervoor dat de interviewers in staat bleken om te switchen van het ene domein naar het andere. Op die manier werd een meer natuurlijke dialoog mogelijk. Er werd zo beter aangesloten bij het tempo, de voorkeuren, de eventuele geremdheid, en de gevoeligheden (zeker bij sensitieve topics) van de participanten. Er ontstond meestal een conversatie-achtige interviewstijl.
 - Na enkele test-interviews bleken aanpassingen aan de leidraad nodig. Verschillende vragen bleken of te vaag of te onduidelijke en dienden geherformuleerd worden (cf. hoofdstuk 2).
 - Er kon bij die testinterviews ook nagegaan worden of, hoe en wanneer ondersteunend visueel materiaal kon ingezet worden. Er werd vooraf een selectie gemaakt van afbeeldingen met seksuele (gewenste en ongewenste) handelingen vanuit 'Vrienden en Vrijers' (cf. hoofdstuk 2) . Daarnaast werden sjablonen van lichamen ingezet waarop mensen konden inkleuren of aanduiden (blanco of met lichaamsdelen) waar ze het fijn/niet fijn vonden om aangeraakt te worden (cf. hoofdstuk 2). Dit visueel materiaal werd niet zonder meer ingezet; er werd door alle interviewers altijd volgende stappen ondernomen:
 - o Er werd vooraf de vraag gesteld of ze deze (expliciete) kaarten wilden zien en bespreken (slechts 1 participant verkoos dit niet te gebruiken);
 - o We gebruikten dit materiaal vooral op die momenten dat het 'een meerwaarde' opbracht voor het onderzoek, als het mensen toelaat gemakkelijker iets liet vertellen. Op ieder moment konden de kaarten en sjablonen worden omgedraaid of weggelegd. De interviewers kregen nooit de idee dat dit materiaal suggestief werkte.
 - o We leerden uit het onderzoek dat er meer kaarten nodig zijn om de gesprekken gevarieerder te laten verlopen. Deze variatie laat toe nog beter aan te sluiten bij de ervaringen van de betrokken participanten. Ook zou meer variatie naar gender, huidskleur en contexten een meerwaarde zijn.
7. Bij het afnemen werd ook veel aandacht besteed aan wat we **nazorg** kunnen noemen:
- Zo kregen de deelnemers het privételefoonnummer van de onderzoekster door. Deze is nooit gebeld, maar ze merkte wel op dat dit veel vertrouwen gaf aan de vrouwen. (ze kreeg tijdens het onderzoek 1 sms met 'hallo').
 - 1712 werd op hoogte gesteld van dit onderzoek en werd als nummer ook altijd achtergelaten bij de participanten. Zowel het team van 1712 als de participanten gaven een zeer positieve reactie op deze actie. Zo zagen we veel participanten dit nummer goed opbergen.
 - Er werd ook gezorgd dat 'naasten', familie, professionele ondersteuners, op de hoogte waren van het feit dat dit gesprek doorging. Daarbij werd in afspraak met de participant niet onnodig op de inhoud doorgesproken; er werd wel gevraagd om mee in te staan voor mogelijk noodzakelijke opvolging.

8. Aan het eind van ons rapporteren over de methodologie van het interviewen van vrouwen met een verstandelijke beperking willen we ook kort ingaan op **ervaringen die van belang zijn en die direct uit de interviews zelf zijn af te leiden.**

- Veel participanten maakten duidelijk dat ze het spreken over het seksueel misbruik, op de manier waarop het zoals bovenstaand beschreven georganiseerd is geworden, als positief hebben ervaren. Sommigen gaven aan een goed gevoel over te houden aan het interview omdat er 'eindelijk' over het misbruik kon gepraat worden. Sommigen vroegen om in de toekomst nog dergelijke gesprekken te hebben.
- Er waren ook participanten die van dit interview m.b.t. het ondergane seksueel misbruik ook gebruik maakten om te praten over de leuke kanten van seks ('dit vind ik leuk', 'dat is opwindend'). Sommigen vroegen om nog meer informatie vragen over seks, of om na te gaan met wie en waar ze over seksualiteit konden praten. ('hoeveel keer per week mag ik eigenlijk vrijen?' 'Hoe noemt dat?' 'Is dat wel gezond?' 'Waar kan ik terecht?' 'Zou ik dat vragen?').
- De meeste interviewers geven aan dat het omgaan met stiltes in de gesprekken de moeilijkste klus was. Er werd dan toch – ondanks de voorbereiding – overgaan tot het stellen van meer gesloten vragen. Daardoor is hier en daar misschien toch wel betekenisvolle informatie niet achterhaald.
- Gezien het feit dat veel van de participanten niet gewoon zijn dat er 'met' hen over moeilijk onderwerpen wordt gepraat, bleek het goed oefenen van de interviewleidraad en het oefenen van verschillende, goed begrijpbare formuleringen binnen de 6 domeinen cruciale strategieën te worden om tot een goed interview te komen.
- Het inhaken op het verwachtingsniveau van de participanten blijkt ook centraal te zijn: sommigen vielen met de deur in huis en gingen direct over naar het domein 'seksueel geweld', anderen hadden veel meer opbouw in het gesprek nodig.
- Tot de grote verbazing van interviewers bleken sommige participanten tijdens het interview pas voor de eerste keer over hun ervaringen rond seksueel geweld te praten.
- Er is veel geleerd over het wel/niet aanwezig zijn van professionele begeleiders bij het gesprek. Soms zorgde dit duidelijk voor een geremde sfeer. Dit bleek wanneer de vrouwen niet voluit durfden praten en wanneer ook de interviewers minder durfden door te vragen. Soms was die aanwezigheid net zeer ondersteunend. Dit was bijvoorbeeld het geval wanneer één begeleidster de participantte vroeg het litteken op haar buik te tonen; hieruit kon afgeleid worden dat het seksueel geweld had geleid tot een zwangerschap en keizersnede.
- De plaats/ de locatie waar het gesprek kon plaatsvinden lijkt bij veel gesprekken bijgedragen te hebben tot een beter dan wel minder goed interview. Verschillende interviewers gaven aan dat een locatie waar veiligheid, privacy, gezelligheid te vinden was voor andere gesprekken zorgde dan het overleg in toegewezen kille ruimtes zonder meubilair en verwarming.
- Er werd bij de meeste interviews gewerkt met een dictafoon. Dit geeft de interviewer meestal de rust dat niets uit het gesprek zal gemist worden. Toch blijkt dat er veel momenten na het uitzetten van de dictafoon cruciaal werden omdat mensen toch 'nog iets' wilden vertellen, en dat 'nog iets' bleek dan weer cruciale informatie op te leveren.
- Het interviewen bij de mensen thuis levert ook dikwijls heel wat 'randinformatie' op. Zo ontstond er tijdens een interview een zeer positief beeld over het thema seksuele autonomie en misbruik. Wat de participantte vertelde was vrij positief. Toch zag de interviewster achter de participantte op de muur in de living een grote papier hangen waarop in grote letters met stift stond geschreven (door een begeleider): "X., bekkenbodemspieren oefenen!" Dit vormde een schril contrast met het verhaal dat verteld werd. Het brengt wel duidelijke informatie waarop in het gesprek verder kan worden ingegaan.

4.6 Onderzoek naar ervaringen rond seksueel geweld bij vrouwen met een beperking via een online enquête

- In recente literatuur (Alhoby et al., 2017) wordt gewezen op de grote/ extra- mogelijkheden die geopend worden om mensen met functiebeperkingen te betrekken bij onderzoek over sensitieve onderwerpen via online-onderzoek. Daarom werd er in dit onderzoek gekozen om, naast het onderzoeksdeel op basis van interviews, te werken met een online survey. Deze survey is gebaseerd op een deel van de vragenlijst (onderdeel seksueel geweld) die gebruikt werd in België in het kader van onderzoek naar geweldervaringen van transgender personen in België (Motmans et al., 2015). Deze keuze is gebaseerd op volgende redenen:
 - o Verschillende elementen die in de kwalitatieve interviews aan bod kwamen zijn te linken met onderdelen van deze enquête
 - o De survey van Motmans en collega's biedt kansen om ons onderzoek meer te laten zijn dan klassiek prevalentie onderzoek: de motieven waarom mensen melding doen of niet, de ervaringen met hulpverlening en politie, het beschikbaar netwerk van de vrouwen, ... deze informatie is voor dit onderzoek van prioritair belang en kan gehaald worden uit vragen van de survey
 - o Net als in het onderzoek van Motmans en collega's werken we in dit onderzoek ook met een heel specifieke onderzoeksgroep en ons onderzoek is ook exploratief
 - o Naast het kwantificerende aspect van de online survey biedt het instrument van Motmans en collega's ook heel wat opportuniteiten om participanten ruimte te laten om te antwoorden op enkele 'meer open vragen' (bv. beschrijf het ergste voorval van misbruik en ga daar dieper op in), daardoor komt het instrument tegemoet aan het exploratieve karakter van het onderzoek.
- De voordelen van een 'gemixte survey komen duidelijk naar boven bij bv. de rijke beschrijvingen die we zo konden verzamelen over het 'ergste voorval'. Daarnaast bleken de online participanten ook veelvuldig gebruik te maken van de open ruimte aan het eind van de survey om nog iets aanvullend te vertellen.
- Het opmaken van een toegankelijke survey bleek geen sinecure. Er bleken weinig goede voorbeelden voor handen. Veel experts werden dan ook betrokken. Een lange zoektocht vond plaats waarbij gebruik gemaakt werd van:
 - o Internet/online fora;
 - o Collega's binnen en buiten de betrokken vakgroepen bij het onderzoek, experts m.b.t. ICT en online onderzoek werden om raad gevraagd;
 - o Ook de stuurgroep van het onderzoek was zeer helpend, en gaf heel wat tips;
 - o Een blinde studente orthopedagogiek was bereid vanuit haar ervaringskennis mee te denken;
 - o Een ICT-specialist die blind is gaf advies;
 - o De Brailleliga was helpend in de opbouw van de survey.

Hieronder volgt een beschrijving van het proces en de barrières:

- o Eén van de grootste barrières is terug te vinden in het feit dat UGent geen 'campuswide' aankoop van verschillende tools doet, testen van zekere tools wordt daardoor moeilijk.

- De demo-vragenlijst werd uiteindelijk getest via Qualtrics-programma, geleend via account van collega's aan HoGent; zo kon de eerste versie alsnog aangepast worden.
 - De online-survey bleek in haar uiteindelijke versie toch nog heel wat taalbarrières te bevatten voor Vlaamse gebarentaal gebruikers. Fevlado⁸ leverde dan ook kritiek op het instrument.
 - Participanten kregen de keuze om de vragenlijst op papier (te downloaden en per post te verzenden, n=2) of online in te vullen (n=71) Ondanks deze verschillende opties waren er toch nog participanten die vroegen om de survey telefonisch of via interview te doen.
 - Bij de verspreiding van het zoekertje via social media of mailing werd het mailadres en nummer van onderzoekster doorgegeven, voor verdere ondersteuningsvragen. Dit bleek (in parallel met het kwalitatief onderzoeksdeel) nodig (n=5); mensen vonden zo de kans om die antwoorden te krijgen die ze nodig hadden om het instrument veilig te bevinden.
- Er werd een stelselmatige uitval doorheen het hele proces vastgesteld. Zo werd de enquête opgestart door 152 participanten. De uitval is vooral toe te schrijven aan personen met een visuele beperking – ondanks de vele inspanningen om de tool toegankelijk te maken - en bij mensen met een verstandelijke beperking – die de survey wilden invullen ondanks de optie om geïnterviewd te worden. Dit alles heeft ervoor gezorgd dat het sample vooral is samengesteld uit hoger-opgeleide West-Europese (vragenlijst in Nederlands, dus vermoedelijk vooral 'Belgen') mensen met een fysieke beperking.

4.7 Referenties

Alhaboby, Z. A., Barnes, J., Evans, H., & Short, E. (2017). Challenges facing online research: Experiences from research concerning cyber-victimisation of people with disabilities. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11(1). <http://dx.doi.org/10.5817/CP2017-1-8>

Blockmans, I., Van Hove, G., & Enzlin, P. (2017). "So I made this click not to look at a guy that way never again": about desexualisation, disownment and rethinking the possibilities of a young woman('s body). *Journal of Diversity and Gender Studies*, 4(2), 11–31.

Budge, F., Schippers, A., Kool, J., Miranda-Galarza, B., & Van Hove, G. (2016). More than a "Nice day Out": how to encourage the meaningful participation of people with learning difficulties in disability conferences. *Sky Journal of Educational Research*, 4(3), 27–34.

Cocks, A. (2006). The Ethical Maze: Finding an Inclusive Path towards gaining children's agreement to research participation. *Childhood*, 13(2), 247-266.

De Belie, E.; Lesseliers, J.; Ivens, C.; Van Hove, G., (Reds.). (2000). *Seksueel misbruik van mensen met een verstandelijke handicap, handboek preventie en hulpverlening*, Acco, Leuven/Leusden.

Goethals, Tina, Van Hove, G., Van Breda, L., & De Schauwer, E. (2016). Researching together: voice as a guide in research. In T. Buchner, O. Koenig, & S. Schuppener (Eds.), *Inklusive Forschung: Gemeinsam mit Menschen mit Lernschwierigkeiten Forschen* (pp. 199–215). Bad Heilbrunn: Verlag Julius Klinkhardt.

⁸ Fevlado, intussen 'Doof Vlaanderen', is een federatie van Vlaamse Dovenorganisaties.

Hagemann-White, C. (2006). *Combating Violence Against Women: Stocktaking Study on the measures and actions taken in Council of Europe member States*. Geraadpleegd op 24/01/2016, van <https://rm.coe.int/168059aa52>

Heckathorn, D. D. (2011). Snowball versus Respondent-Driven Sampling. *Sociological Methodology*, 41(1), 355–366. <http://doi.org/10.1111/j.1467-9531.2011.01244.x>

Hingsburger, D. & Melberg Schwier, K. (2000). *Sexuality. Your sons and daughters with intellectual disabilities*. Baltimore: Paul Brookes Publishing.

Horner-Johnson, W., & Bailey, D. (2013). Assessing Understanding and Obtaining Consent from Adults with Intellectual Disabilities for a Health Promotion Study. *Journal of Policy and Practice in Intellectual Disabilities*, 10(3), 10.1111/jppi.12048. <http://doi.org/10.1111/jppi.12048>

Lawrence, E., Struthers, P., & Van Hove, G. (2015). HIV counselling and testing in secondary schools: what students want. *Southern African Journal of HIV Medicine*, 16(1), 55–60.

Lawrence, E., Struthers, P., & Van Hove, G. (2016). A mobile school-based HCT service: is it youth friendly? *SAHARA J-Journal of Social Aspects of HIV/AIDS*, 13(1), 123–135.

Maso, I. & Adri Smaling, A. (2004). *Kwalitatief Onderzoek. Praktijk en theorie*. Boom Lemma Uitgevers.

Motmans, J., T'Sjoen, G., Meier, P. (2015). *Geweldervaringen van transgender personen in België*. Geraadpleegd op 24/01/2016, van <https://repository.uantwerpen.be/docman/irua/fafbd4/131334.pdf>

Nind, M. (2017). The Practical Wisdom of Inclusive Research. *Qualitative Research*, 17(3), 278-288.

Nind, M. & Vinha (2014). Doing research inclusively: bridges to multiple possibilities in inclusive research. *British Journal of Learning Disabilities*, 42(2), 102-109.

Nosek, M. A., Foley, C. C., Hughes, R. B., & Howland, C. A. (2001). Vulnerabilities for abuse among women with disabilities. *Sexuality and Disability*, 19(3), 177-189.

Puri, M., Misra, G., & Hawkes, S. (2015). Hidden voices: prevalence and risk factors for violence against women with disabilities in Nepal. *BMC public health*, 15(1), 261.

Van Berlo, W.; De Haas, S.; Van Oosten, N.; Van Dijk, L.; Brants, L.; Tonnon, S.; Storms, O. (2011). *Beperkt Weerbaar. Een onderzoek naar seksueel geweld bij mensen met en lichamelijke, zintuiglijke of verstandelijke beperking*. Utrecht: Rutgers/Movisie.

Van Hove, G., De Schauwer, E., De Munck, K., Cnockaert, R., & Claus, S. (2014). Disclosure and the double bind processes of students with disabilities in institutions for higher education: disability studies going from studying processes of “disablism” to the study of wider processes of “ableism.” *Journal of Diversity and Gender Studies*, 1(1), 21–32.

Vander Laenen, F. (2009). 'I don't trust you, you are going to tell', Adolescents with emotional and behavioural disorders participating in qualitative research. *Child: Care, Health & Development*, 35, 3, 323-329.

Vander Laenen, F. & O' Gorman, E. (2016). Ethische aspecten van het kwalitatief onderzoek (pp. 555-584). In: T. Decorte & D. Zaitch (2016). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*, 3e, grondige herwerkte versie, Acco, Leuven/Den Haag. ISBN 978-94-6292-740-7.

Walmsley, J. (2001). Normalisation, Emancipatory Research and Inclusive Research in Learning Disability. *Disability and Society* 16(2),187-205

Walmsley, J. & Johnson, K. (2003). *Inclusive Research with Persons with Learning Disabilities: Past, Present and Futures*. London: Jessica Kingsley

5. CONCLUSIES

Seksueel geweld op vrouwen met een beperking blijkt in Vlaanderen een onbetreden en onderbelicht domein. Een manier om dit fenomeen in kaart te brengen, is een onderzoek dat zich rechtstreeks richt op de (grotendeels) onzichtbare groep van vrouwen met een beperking. Dit soort onderzoek met 'convenience samples' heeft onvermijdelijk beperkingen op het vlak van representativiteit en generaliseerbaarheid. Het levert wel een schat aan informatie op, op wat anders onontgonnen terrein blijft. Dit onderzoek naar de ervaringen van seksueel geweld met meer dan 100 vrouwen met een beperking in Vlaanderen vormt dan ook een eerste exploratieve wetenschappelijke bijdrage in het in kaart brengen van deze thematiek. In dit laatste hoofdstuk vatten we onze vaststellingen samen en koppelen we onze bevindingen aan enkele aanbevelingen op het vlak van onderzoek, onderwijs, beleid en maatschappij.

We formuleren de volgende conclusies:

1. Voor de eerste keer werd in Vlaanderen het woord gegeven aan vrouwen met een beperking die seksueel geweld hebben meegemaakt. Dat daarbij zoveel (n=60) vrouwen met een verstandelijke beperking aan het woord kwamen is opmerkelijk te noemen.
2. Voor de eerste keer is in Vlaanderen een online onderzoeksinstrument en een onderzoeksstrategie uitgewerkt die kunnen ingezet worden om vrouwen met een beperking aan het woord te laten over seksueel geweld.
3. Onderzoek doen met vrouwen met een beperking over zo een gevoelig onderwerp vergt veel onderzoeksaanpassingen en veel extra onderzoekstijd.
4. Lichamelijke en seksualiteit dreigt bij vrouwen met een beperking onteigend te worden. Zo hebben de vrouwen bijvoorbeeld geen taal om erover te praten en/of zijn ze het 'bijna normaal' gaan vinden dat ze misbruikt werden/"het hoort erbij".
5. Vrouwen met een beperking dreigen meer dan andere vrouwen slachtoffer te worden van seksueel misbruik.
6. Vrouwen met een beperking die participeerden in dit onderzoek hebben meestal meerdere keren tijdens hun leven te maken gehad met seksueel misbruik.
7. De misbruikers waarover gerapporteerd wordt zijn meestal mannen (96%), dikwijls zijn het 'bekenden' (80%).
8. Veel participanten gaan ervan uit dat ze 'een aandeel' hebben in het misbruik en krijgen daardoor een 'vertroebeld beeld' op de strafbaarheid van de misbruiken.
9. De participanten vertonen bijzonder weinig meldingsbereidheid omwille van een combinatie van diverse redenen (zie 2.3.5 en 3.3.4). De participanten die toch melding gemaakt hebben van de feiten hebben dit meestal gedaan bij mensen uit hun dichtste kring. De participanten die dan toch geprobeerd hebben om de feiten te melden kregen veel af te rekenen met 'niet ernstig genomen worden' of met 'het toedekken' van de feiten.

12. De gevolgen van het seksueel misbruik zijn voor de vrouwen massief en langdurig. Dit uit zich in een grote variatie aan negatieve gevolgen op emotioneel, lichamelijk, psychisch en relationeel vlak, vaak in combinatie met elkaar. Hieruit blijkt dat het misbruik erg ingrijpend is en zorgt voor zeer ernstige traumatische ervaringen.

6. AANBEVELINGEN

Gezien het Vlaamse Gelijke Kansenbeleid streeft naar een goede afstemming tussen de transversale beleidsprocessen die vanuit diverse beleidsdomeinen worden ingezet;

gezien De Vlaamse Regering via dit transversale Gelijke Kansenbeleid werk wil maken van een geweldloze maatschappij;

gezien een geweldloze samenleving een breed maatschappelijk doel is waarbij alle beleidsniveaus en verschillende actoren dienen betrokken te worden;

gezien een geweldloze samenleving creëren betekent dat gewerkt dient te worden aan preventie en aan gepaste nazorg voor betrokkenen;

gezien het Vlaamse Gelijke Kansenbeleid de wisselwerking tussen beleid, wetenschap en ervaringsdeskundigheid wil faciliteren om zo tot een onderbouwde en gedragen beleidsvoering te komen;

gezien Vlaanderen sinds 2009 resoluut de kaart trekt van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap en streeft naar de naleving van de principes van het verdrag door deze te implementeren in de Vlaamse rechtsorde (waaronder het implementeren van acties inzake het voorkomen en bestrijden van geweld ten aanzien van vrouwen met beperking);

gezien gendergelijkheid een belangrijke doelstelling is die de Vlaamse Overheid over al haar beleidsdomeinen onderschrijft;

gezien de hoge respons en impact van dit onderzoek op verschillende terreinen (maatschappelijk, academisch, beleidsmatig en op vlak van onderwijs);

formuleren we, op basis van de onderzoeksresultaten, onderstaande beleidsaanbevelingen gericht aan verschillende relevante beleidsdomeinen en actoren:

- 1. Het investeren in de basisopleiding én in expertisebevordering van (toekomstige) professionelen kan meer garantie bieden voor een 'gezonde attitude' van professionelen m.b.t. seksualiteit; maar ook voor het herkennen van signalen van seksueel geweld en de opvang/begeleiding van vrouwen na seksueel geweld.**

Een accurate visie en attitude van hulpverleners en gezondheidswerkers omtrent seksualiteit en seksueel geweld ten aanzien van personen met een beperking dringt zich op, samengaand met het installeren van een cultuur in voorzieningen (van onderwijs tot beschutte werkplaatsen tot de medische sector tot klassieke voorzieningen) waarbij aandacht gaat naar seksualiteitsbeleving en waarbij het praten over seksuele en relationele ervaringen een plaats krijgt. Dit impliceert dat het secundair en hoger onderwijs zijn personeel en studenten, die zullen werken met personen met een beperking, gevoelig maakt voor dit thema en deze expertise doorgeeft. Dit vooronderstelt een aangepast educatief curriculum voor hulpverleners en gezondheidswerkers (van verplegers tot gespecialiseerde artsen) in opleiding en leerkrachten in opleiding voor het buitengewoon onderwijs. Hierbij worden één of meer cursussen in het curriculum (zowel basisopleidingen als gespecialiseerde

opleidingen) ingebouwd waarin dit thema centraal staat (bv. via eindtermen, ontwikkelingsdoelen en opleidingscompetenties). Een verdere verankering van dit thema is evenwel enkel mogelijk als ook de docenten zelf een accurate visie en attitude hebben omtrent seksualiteit en seksueel geweld bij personen met een beperking. Bij vele docenten dient dit 'gender-disability- en violence' bewustzijn nog aangescherpt te worden, waardoor deze component vaak onvoldoende zichtbaar is in de opleiding. Daarom pleit dit onderzoek ook voor sensibilisering en een voldoende aanbod aan trainingen of opleidingen voor docenten waarin omgaan met deze thematiek centraal staat. Dit houdt ook in dat binnen bestaande trainingen deze component ingebracht wordt, eventueel via het organiseren van intervisie of supervisie.

2. Het onderwijs (zowel regulier als buitengewoon) willen we aanmoedigen verder te investeren in seksuele en relationele vorming voor mensen met een beperking binnen het onderwijs en daarbuiten.

Een gedegen seksuele kennis en seksuele autonomie bij vrouwen met een beperking is enkel mogelijk als er binnen het onderwijslandschap (regulier en buitengewoon onderwijs) degelijke seksuele en relationele vormingen worden opgezet. Bovendien komen deze tegemoet aan de behoefte van vrouwen met een beperking om over relaties of seksualiteit te praten en de discrepantie met de feitelijke communicatie hierover. Via het in kaart brengen, inzetten en verder ontwikkelen van aangepast materiaal kan via verschillende thema's aandacht geschonken worden aan informatie, attitudes, kennis en vaardigheden omtrent de verschillende aspecten van seksualiteit en relaties, gebaseerd op wetenschappelijke inzichten, op gendergelijkheid, en op seksuele en reproductieve rechten van eenieder (zie ook Tepper, 2000). Seksuele en relationele vorming voor mensen met een beperking dient al van jonge leeftijd (essentieel tijdens de kindertijd en adolescentie) aangeboden te worden. Bovendien volstaat seksuele en relationele vorming in het onderwijs niet; deze vorming dient ook daarna te worden voorzien, op permanente basis (levenslang leren) (WHO, 2010).

3. Het structureel verankeren van een beleid rond seksueel geweld binnen voorzieningen en sectoren waar vrouwen met een beperking zich begeven en begeleid worden zou één van de pijlers van een kwaliteitskader kunnen vormen.

Het bespreken, signaleren, aanpakken, melden en opvolgen van seksueel geweld dient vanzelfsprekend te zijn binnen de sectoren waar vrouwen met een beperking naar school gaan, een opleiding volgen, wonen, werken en hulpverlening of medische zorg krijgen. Teneinde organisaties en diensten bevoegd voor de zorg en ondersteuning van personen met een beperking bij te staan in geval van seksueel geweld ten aanzien van personen met een beperking, vereist dit het ontwikkelen of updaten van de samenwerking tussen het VAPH, het buitengewoon onderwijs, beschutte werkplaatsen, beschermd wonen, ziekenhuizen, de Orde der Artsen.... met de Vertrouwenscentra voor Kindermishandeling.

Een manier om het beleid te verankeren is via het ontwikkelen van een draaiboek rond het omgaan met seksueel geweld op vrouwen met een beperking in voorzieningen waar vrouwen met een beperking naar school gaan, een opleiding volgen, wonen, werken en hulpverlening of medische zorg krijgen. Dit draaiboek moet toelaten op een gestroomlijnde manier om te gaan met seksueel geweld, zowel wat betreft de eerste opvang, als wat betreft

melding aan de bevoegde instanties, als wat betreft nazorg. Meldcodes, zoals die onder meer zijn uitgewerkt voor artsen rond genitale verminking en partnergeweld, (en nu partieel zijn uitgewerkt rond seksueel geweld), kunnen hierbij inspiratie bieden (Orde der Artsen, 2018). Bijzondere aandacht dient te gaan naar het omgaan met seksueel geweld wanneer zowel de dader als het slachtoffer in dezelfde voorziening verblijven.

4. Het investeren in gepaste hulpverlening betreffende de slachtoffers van seksueel geweld is een zaak van structurele samenwerking tussen verschillende sectoren.

Gezien de zware gevolgen verbonden aan het misbruik is een verbetering van de nazorg voor slachtoffers vereist. Dit impliceert het in kaart brengen van knelpunten en succesfactoren van de bestaande slachtofferhulp voor personen met een beperking, het opzetten van gespecialiseerde opleidingen voor gepaste nazorg, en een structurele samenwerking met de sector Geestelijke Gezondheidszorg en de nieuw opgerichte Zorgcentra na Seksueel Geweld.

5. We pleiten voor de verdere Investering in vorming van politiediensten en justitiepersoneel.

Ten gevolge van de lage meldingsbereidheid van de vrouwen, het wantrouwen en/of de negatieve ervaringen met de politie en het Openbaar Ministerie (cf. talrijke seponering) in geval van seksueel geweld, dient geïnvesteerd te worden in permanente opleiding en in het bevorderen van bewustwording van politiediensten en -meer algemeen- van de actoren in het volledige strafrechtelijke systeem (zie ook D'Espallier, 2018; Dumortier & Vander Laenen, 2017). In deze vormingen komen gesprekstechnieken, stereotypes, omgang, politioneel verhoor, toegankelijkheid (van communicatie, van informatie, relationeel, fysiek), aan bod.

6. Er is nood aan interdisciplinair onderzoek, met voldoende ruimte voor ervaringsdeskundigheid in functie van een evidence-based beleid

Aangezien beleid en academisch onderwijs gebaseerd zijn op onderzoek en ervaringsdeskundigheid, is het belangrijk om ook op onderzoeksgebied initiatieven te ondernemen en hiervoor de nodige financiering te voorzien (zie ook Mikton & Shakespeare, 2014; Plummer & Findley, 2012). Via interuniversitaire initiatieven kunnen onderzoekers over verschillende disciplines heen geëngageerd worden rond dit onderzoeksthema, met het oog op het in kaart brengen van de problematiek, kennisuitwisseling en netwerkontwikkeling. Het onderzoeken van verschillende deelaspecten van seksueel geweld (preventie, aanpak, meldingsgedrag, gevolgen, nazorg,...), vanuit verschillende disciplines (pedagogisch, psychologisch, medisch, politioneel, juridisch, ...), met nog niet bereikte groepen (bvb. mannen met een beperking, mensen die verbaal minder bereikbaar zijn, mensen met een lager opleidingsniveau, mensen met een migratieachtergrond,), en vanuit verschillende perspectieven (slachtoffers, daders, hulpverleners, politie, ...) staat hier centraal.

Referenties

D'Espallier, A. (2018). Toegang tot de rechter: een hindernissenparcours voor personen met een handicap. *Panopticon*, 39(2), 166-180.

Dumortier, L., & Vander Laenen, F. (2017). Politiebele bejegening van mensen met een verstandelijke beperking. Een exploratief onderzoek bij verhoor. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 56(5-6), 108-121.

Mikton, C., & Shakespeare, T. (2014). Introduction to special issue on violence against people with disability. *Journal of interpersonal violence*, 29(17), 3055-3062.

Orde der Artsen (2018). *Persbericht: Meldcodes vrouwelijke genitale verminking, partnergeweld en seksueel geweld*. <https://www.ordomedic.be/nl/nieuws/persbericht-meldcodes-vrouwelijke-genitale-verminking-partnergeweld-en-seksueel-geweld>

Plummer, S. B., & Findley, P. A. (2012). Women with disabilities' experience with physical and sexual abuse: review of the literature and implications for the field. *Trauma, Violence, & Abuse*, 13(1), 15-29.

Tepper, M. S. (2000). Sexuality and disability: The missing discourse of pleasure. *Sexuality and disability*, 18(4), 283-290.

World Health Organization. (2010). *Standards for sexuality education in Europe: a framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne: Federal Centre for Health Education, BZgA.

7. BIJLAGEN

Specifiek Ethisch Protocol voor Wetenschappelijk Onderzoek aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de Universiteit Gent

**Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen
Universiteit Gent
H. Dunantlaan 2
9000 Gent**

**VERZOEK TOT ADVIES VAN DE ETHISCHE COMMISSIE MET BETREKKING TOT HET HIERNA
VERMELDE ONDERZOEKSVORSTEL:**

1. TITEL VAN HET ONDERZOEK:

Seksueel georiënteerd geweld bij vrouwen met een beperking in Vlaanderen.

2. NAAM VAN DE ONDERZOEKER(S):

Tina Goethals

TELEFOONNUMMER: 09 331 03 05

PROMOTOR: Prof. Dr. Geert Van Hove

VAKGROEP: Vakgroep Orthopedagogiek

CO-PROMOTOR: Prof. Dr. Freya Vander Laenen

VAKGROEP: Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht

3. IS ER EEN FINANCIËLE SPONSOR VOOR DIT PROJECT?

Ja.

ZO JA: Vlaamse Overheid, Agentschap Binnenlands bestuur – Afdeling Gelijke Kansen, Integratie en Inburgering

4. MAAKT HET ONDERZOEK DEEL UIT VAN EEN SAMENWERKING DIE DE FACULTEIT OVERSTIJGT ? ZO JA, GEEF AAN WELKE CENTRA ER NOG BIJ BETROKKEN ZIJN.

Prof. Dr. Freya Vander Laenen is vanuit de Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht van de Universiteit Gent betrokken als co-promotor bij dit onderzoek. Gelijke Kansen Vlaanderen is opdrachtgever van dit onderzoek. Verder is er een stuurgroep met verschillende deskundigen ter zake (zie punt 7).

5. GEEF EEN KORTE SAMENVATTING VAN HET ONDERZOEK (200 À 400 WOORDEN MAXIMUM EN VERSTAANBAAR VOOR MENSEN NIET GESPECIALISEERD IN DE MATERIE); LEG HET ACCENT OP WAT FEITELIJK EN CONCREET GAAT GEBEUREN TIJDENS HET ONDERZOEK (EN DUS NIET OP DE THEORETISCHE ACHTERGROND), VAN REKRUTERING TOT RAPPORTERING.

Dit onderzoek heeft tot doel inzicht te verkrijgen in de ervaringen omtrent seksueel misbruik van vrouwen met een beperking. Tevens wensen we stil te staan bij de toegankelijkheid van onderzoek over een sensitief onderwerp voor specifieke onderzoeksgroepen. Tot slot trachten we beleidsaanbevelingen te formuleren voor het tegengaan en voorkomen van seksueel geweld ten aanzien van vrouwen met een beperking. Om deze doelstelling te bereiken wordt gebruik gemaakt van interviews en een online enquête.

De steekproef voor de interviews en de enquête omvat een zo divers mogelijke groep vrouwen met een beperking die willen praten over het thema seksueel geweld en zelf informed consent geven voor deelname aan het onderzoek. De vrouwen dienen ouder te zijn dan 18 jaar (ook zij die vallen onder de wet op de voorlopige bewindvoering) en dienen -al dan niet met ondersteuning van een persoon die zij vrij kunnen kiezen- voor zichzelf te kunnen praten. Ook vrouwen die niet direct geconfronteerd zijn met seksueel geweld komen in aanmerking. Omdat de groep van vrouwen met een verstandelijke beperking vaak vergeten wordt, wordt bij de interviews vooral gefocust op deze vrouwen, en bij de enquête op andere 'groepen' vrouwen met een beperking (visueel, auditief, fysiek).

Voor het bereiken van potentiële deelnemers aan dit onderzoek zal gebruik gemaakt worden van twee sampling procedures die in de wetenschappelijke literatuur gekend zijn als 'convenience sampling' en 'snowball sampling'. De 'convenience sampling', een veel gebruikte methode bij exploratief onderzoek, zal worden ingezet aangezien onderzoekers niet beschikken over een populatie waar eenvoudig representatieve steekproeven van te trekken zijn. Bij deze methode wordt gebruik gemaakt van 'gatekeepers'. Dit zijn organisaties (VAPH en GGZ-diensten) en/of individuen die de toegang tot de mogelijke onderzoeksparticipanten vergemakkelijken. Deze organisaties worden via een algemene onderzoeksbrief op de hoogte gebracht van het onderzoek en worden opgeroepen om potentiële respondenten aan te spreken in functie van deelname aan het onderzoek. Indien de vrouw haar medewerking aan dit onderzoek verleent, zal de directie, de (individuele) begeleider of de maatschappelijk werker de onderzoeker in contact brengen met deze vrouw (via het vastleggen van een afspraak). Indien de respondent een interview niet ziet zitten omwille van uiteenlopende redenen, kan ze ook opteren voor het invullen van een vragenlijst.

De 'snowball sampling' wordt gebruikt op het moment dat de deelnemers aan het onderzoek gevraagd worden om (mee) mogelijks toekomstige deelnemers voor het onderzoek te werven.

Het gaat hierbij dan hoofdzakelijk om mensen (hier met een label) uit hun eigen kennissen- dan wel bekendenkring. Deze methode is bijzonder bruikbaar bij sensitieve onderzoeksonderwerpen waardoor onderzoekers niet altijd eenvoudig toegang krijgen tot traditioneel gesampelde onderzoekspopulaties. De deelnemers en/of eventuele begeleiders geven de gegevens van de onderzoeker door aan de mogelijks toekomstige deelnemers.

Voor de steekproeftrekking stellen we volgende aantallen voorop (bereikt via de interviews dan wel enquête): mensen met een verstandelijke beperking (n=200), mensen met een fysieke beperking (n=150), mensen met een visuele beperking (n=100), mensen met een auditieve beperking (n=50).

Bij het praten over dit sensitief onderwerp wordt geen methodiek gebruikt die de betrokkenen aantast in hun waardigheid of het privéleven meer doordringen dan nodig. Een respectvolle en comfortabele sfeer primeert, in combinatie met een professionele navolging als nodig (zie ook punt 7). De interviewleidraad omvat zes domeinen ('achtergrondvariabelen', 'relaties', 'seksuele kennis', 'seksueel gedrag', 'seksueel geweld' en 'gevolgen en beschermingsmechanismen') met open vragen. Deze leidraad is niet lineair maar horizontaal opgesteld, wat concreet betekent dat het interview in conversatieachtige stijl verloopt en er gemakkelijk kan geswitcht worden van domein naargelang de geremdheid, gevoeligheid en tempo van de respondent. De interviewmethodiek wordt aangepast naargelang de ondersteuningsnoden van mensen. Complexe zinsstructuren en te lange zinnen worden vermeden. Het woordgebruik en de betekenissen worden zo duidelijk en concreet mogelijk geformuleerd en opties voor herformulering worden in de vragenlijst opgenomen. Ook heeft de onderzoeker tekeningen, foto's en prenten bij die, na overleg met de respondent, kunnen helpen bij het onder woorden brengen van ervaringen rond seksueel geweld. De onderzoeker is professioneel getraind in het interviewen van mensen met een verstandelijke beperking over seksualiteit (zie ook punt 7).

**6. HOUDT HET ONDERZOEK GEVAREN IN VOOR DE GEZONDHEID VAN DE PARTICIPANTEN ?
INDIEN JA, HEBT U OOK EEN AANVRAAG GEDAAN BIJ EEN MEDISCH ETHISCH COMITE?**

Neen.

**7. GAAT HET HIER OM PARTICIPANTEN MET VOORAF GEKENDE PROBLEMEN? INDIEN JA, GEEF
AAN OF HET ONDERZOEK KAN INTERFEREREN MET DE PROBLEMATIEK EN WELKE
VOORZORGEN U IN DIT GEVAL ZULT NEMEN.**

De vrouwen die deelnemen aan het onderzoek zijn bereid te praten over het thema 'seksueel geweld', dus ook zij die niet rechtstreeks werden geconfronteerd met seksueel geweld. 'Seksueel geweld' wordt in dit onderzoek ruim benaderd: "...Elke vorm van seksueel gedrag of seksuele toenadering in verbale, non-verbale of fysieke zin, opzettelijk of onopzettelijk, die door de persoon die het ondergaat als ongewenst of gedwongen wordt ervaren; en/of plaatsvindt binnen een ongelijke machtsverhouding (volwassene-kind, hulpverlener-cliënt, leerkracht-leerling, trainer-pupil, leiding-jeugd lid, e.d.); en/of andere handelingen of gedragingen die strafbaar zijn..." (Lammers et al., 2005).

De vrouwen die deelnemen aan het kwalitatief gedeelte van het onderzoek (interviews) staan uit zichzelf een interview toe en zijn bereid te spreken over dit onderwerp. Via een onderzoeksbrief worden voorzieningen en organisaties aangesproken met uitleg over het onderzoek en een verzoek

tot medewerking. Indien de voorziening zijn medewerking aan dit onderzoek verleent, zal de directie, de (individuele) begeleider of de maatschappelijk werker de potentiële respondent informeren over het onderzoek (als nodig met hulp van een toegankelijke brief) (zie ook punt 5).

De potentiële respondenten worden door de onderzoeker diepgaand geïnformeerd over het onderzoek zodat ze een helder beeld krijgen van wat van hen verwacht wordt. Indien wenselijk, is er voorafgaand aan het interview een eerste ontmoeting waar onderzoeker en respondent elkaar kunnen leren kennen en waar verdere toelichting kan gegeven worden en vragen beantwoord. Op die manier kunnen de vrouwen op een geïnformeerde wijze toestemming geven tot medewerking. Hiertoe wordt een toegankelijke informed consent opgesteld en samen met hen overlopen. Het vertrouwelijk karakter van de persoonlijke gegevens staat voorop, alsook respect voor de waardigheid, de rechten, de veiligheid en het welzijn van zowel de respondenten als de voorziening.

Wetende dat we hier met zeer sensitieve materie en een kwetsbare groep aan de slag gaan, peilen we goed naar het welbevinden van de respondent tijdens en op het eind van het gesprek. Het gesprek vindt plaats op een locatie naar keuze van de respondent en met respect voor privacy. Indien de respondent wenst en indien dit ondersteunend is, kan er in overleg een vertrouwenspersoon aanwezig zijn tijdens het gesprek. Toch verkiezen we om het gesprek te laten doorgaan zonder extra persoon, gezien de gevoeligheid van het thema. De eerder bereikte contactpersoon of vertrouwenspersoon van de respondent is tevens op de hoogte van wanneer het gesprek plaatsvindt, en indien nodig wordt deze persoon ook op de hoogte gebracht hoe het gesprek verliep zonder hierbij in te gaan op de inhoud van het gesprek, in functie van een goede navolging en ondersteuning van de respondent. Hierbij geven de onderzoeker en de respondent, indien nodig, kort mee aan de vertrouwenspersoon of het gesprek meeviel qua intensiteit en emotionele belasting, zodanig dat de respondent eventueel kan opgevolgd worden door deze vertrouwenspersoon nadien. Gedurende heel het onderzoek wordt ook voorzien in een helpdeskfunctie voor die participanten die door het deelnemen aan dit onderzoek geconfronteerd worden met ervaringen uit hun leven waar ze willen over praten met een professionele hulpverlener die niet als onderzoeker/onderzoekster bij het project betrokken is. Hiertoe wordt na elk gesprek de contactgegevens van het Meldpunt geweld, misbruik en kindermishandeling achtergelaten (1712.be). 1712 is een hulplijn voor elke burger die vragen heeft over geweld, misbruik en kindermishandeling. Hier werken ervaren hulpverleners van de centra voor algemeen welzijnswerk en de vertrouwenscentra kindermishandeling die luisteren, informatie en advies geven of doorverwijzen naar verdere hulp. Het gesprek is gratis en discreet: een oproep naar 1712 verschijnt niet op de telefoonrekening en men kan anoniem blijven. Alle medewerkers bij 1712, alsook Annick De Blauwe (bevoegd voor 1712 vanuit het departement WVG van de Vlaamse Overheid) zijn op de hoogte gebracht van het onderzoek en het feit dat mensen van hieruit contact kunnen opnemen. Na elk interview worden tevens de contactgegevens van de interviewer achtergelaten bij de respondent.

Wetende dat tijdens een gesprek misbruik aan bod kan komen dat nog aan de gang is, schat de interviewer samen met de respondent alle risico's in van de situatie en van de acties die de persoon kan ondernemen. We laten de beslissing aan de persoon over, maar overtuigen deze om melding te maken van het misbruik. De interviewer nodigt de respondent uit om dit samen met iemand te doen (een vertrouwenspersoon of de onderzoeker zelf). Indien de persoon in gevaar is, en sprake is van een noodtoestand, komen we in actie en melden we dit ook aan de respondent. Dit gebeurt steeds in overleg en met voldoende omkadering en ondersteuning die bij de uitvoering van dit onderzoek is

voorzien (in overleg met de respondent, de promotoren en het Meldpunt geweld, misbruik en kindermishandeling).

Voor wat betreft de omkadering van de onderzoeker, voorzien we een nauwe samenwerking met de twee promotoren en een begeleidingsgroep met ter zake deskundigen. Leden van de begeleidingsgroep zijn: Prof. Dr. Geert Van Hove (promotor Vakgroep Orthopedagogiek), Prof. Dr. Freya Vander Laenen (co-promotor Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht), Cathy De Feyter (orthopedagoge-seksuologe bij Vonx en gespecialiseerd in vormingen voor mensen met een verstandelijke beperking omtrent seksualiteit), Miek Scheepers (Aditi vzw), Han Debruijn (Gelijke Kansen Vlaanderen), Erika Frans (Sensoa), Karen De Wilde (Sensoa), Richard Timmerman (Vlaams Welzijnsverbond), Rudi Kennes (VAPH), Giovanni Ferrari (Kabinet Staatssecretaris voor Gelijke Kansen), Lien Dumortier (orthopedagoge-criminologe gespecialiseerd in mensen met een verstandelijke beperking en een interneringsstatuut), Karla Persyn (Perspexone vzw), Ann Moens (Zorgnet-Icuro), Willy Van Berlo (coördinator kenniscentrum seksualiteit Nederland en onderzoeker naar seksueel geweld bij mensen met een beperking in Nederland). De stuurgroep is een 'reflectieorgaan' voor het onderzoeksteam dat de voortgang van het project opvolgt, in voorkomend geval bepaalde voorstellen van het onderzoeksteam valideert, en actief wordt betrokken in de convenience sampling.

Verder is de onderzoeker omringd door een Masterstudent Criminologie en een Masterstudent Orthopedagogiek die hun Masterproef wijden aan dit thema. Samen vormen zij een drietal dat heel nauw samenwerkt en overlegt. Tevens zijn 5 Masterstudenten betrokken bij het interviewen via het opleidingsonderdeel Disability Studies en Orthopedagogische Gedrags- en Emotionele Stoornissen en 10 Masterstudenten via het vak Orthopedagogische Synthese. Samen vormen ze een hecht platform waar ze uitwisselen, afstemmen en ervaringen delen.

8. INDIEN HET GAAT OM MEERDERJARIGEN DIE ONBEKWAAM ZIJN HUN TOESTEMMING TE VERLENEN, AAN WIE WORDT DE TOESTEMMING GEVRAAGD?

De deelnemers met een beperking dienen in de eerste instantie zelf toestemming te geven. Indien deze positief is, en sprake is van een vertegenwoordiger of bewindvoerder over de persoon, wordt ook toestemming gevraagd aan de wettelijk vertegenwoordiger, ouders of voogd.

9. INDIEN HET GAAT OM MINDERJARIGEN AAN WIE WORDT DE TOESTEMMING GEVRAAGD? (AANVRAAGFORMULIER BIJVOEGEN)

Er zijn geen minderjarigen betrokken bij het onderzoek.

10. ZAL MISLEIDING GEBRUIKT WORDEN IN HET ONDERZOEK? INDIEN JA, GEEF AAN WELKE EN MOTIVEER.

Neen.

11. OP WELKE MANIER WORDEN DE PARTICIPANTEN GEÏNFORMEERD OVER DE RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK? WELKE DEBRIEFING IS VOORZIEN?

Op het einde van het onderzoeksproject zal een rapport verschijnen en verstuurd worden aan geïnteresseerde participanten, alsook zullen de resultaten gepresenteerd worden op een studiedag, Beiden zullen toegankelijk zijn voor personen met een beperking.

12. WORDEN STUDENTEN INGESCHAKELD VOOR DE REKRUTERING VAN DEELNEMERS, VOOR DE DATA-VERZAMELING EN/OF -VERWERKING?

Ja.

ZO JA, HOE ZAL DIT IN ZIJN WERK GAAN EN WELKE STAPPEN WORDEN ONDERNOMEN OM STUDENTEN HIEROP VOOR TE BEREIDEN?

Een Masterstudent Criminologie en een Masterstudent Orthopedagogiek zijn betrokken en wijden hun Masterproef aan dit thema. Samen met de onderzoeker vormen zij een drietal dat heel nauw samenwerkt en overlegt. Tevens zijn 5 Masterstudenten betrokken bij het interviewen via het opleidingsonderdeel Disability Studies en Orthopedagogische Gedrags- en Emotionele Stoornissen en 10 Masterstudenten via het opleidingsonderdeel Orthopedagogische Synthese. Deze gehele ploeg vormt samen een hecht netwerk waarin wordt overlegd, afgestemd en uitgewisseld.

De studenten worden getraind in de afname van de interviewleidraad en worden nauw bijgestaan in het rekruteren van deelnemers. De hoofdonderzoeker is de spil in dit proces van rekrutering en volgt dit systematisch op. Verder volgen alle studenten een interne vorming bij Cathy De Feyter (orthopedagoge-seksuologe bij Vonx en gespecialiseerd in vormingen voor mensen met een verstandelijke beperking omtrent seksualiteit). Op deze vorming wordt geleerd om op een toegankelijke manier te praten over dit sensitief onderwerp. Verder krijgen studenten duidelijke informatie en richtlijnen over de risico's verbonden aan het praten over dit onderwerp en kunnen zij te allen tijde beroep doen op de onderzoeker en de voorziene helpdeskfunctie.

13. WAT VOORZIET U INZAKE DATA-MANAGEMENT, TIJDENS EN NA HET ONDERZOEK? GELIEVE TE FOCUSSEN OP ASPECTEN DIE RELEVANT KUNNEN ZIJN VOOR DE ETHISCHE COMISSIE. HOE WORDEN DE DEELNEMERS OP DE HOOGTE GEBRACHT VAN UW PLANNEN?

In dit onderzoek is dataveiligheid van cruciaal belang om de privacy van de respondenten te garanderen. Toegang tot persoonsgegevens en gevoelige data is niet mogelijk voor onbevoegden. Dit betekent dat de data op een beveiligde computer worden opgeslagen, waar enkel de hoofdonderzoeker en promotoren toegang tot hebben. Gevoelige data wordt zo snel als mogelijk geanonimiseerd. De data van studenten worden geanonimiseerd bezorgd (via WeTransfer) aan de hoofdonderzoeker en de data worden gewist op de computer van de studenten.

Participanten worden ook geïnformeerd over het gebruik van persoonsgegevens en gevoelige data.

Er wordt uitgelegd dat de persoonsgegevens niet worden gedeeld met anderen en dat alles anoniem wordt verwerkt in de rapportage. Ook wordt nog eens extra in de verf gezet dat er geen gevoelige data over hen wordt gedeeld met anderen, zoals bijvoorbeeld ouders of begeleiders die na het gesprek polsen wat er inhoudelijk werd gezegd.

14. VOORZIET U IN HET HUIDIGE STADIUM VAN HET PROJECT ANDERE PROBLEMEN MET DE ALGEMENE ETHISCHE UITGANGSPUNTEN ZOALS BESCHREVEN IN HET ALGEMENE ETHISCHE PROTOCOL? INDIEN JA, OMSCHRIJF EN MOTIVEER WAAROM HET ONDERZOEK OP DEZE MANIER MOET GEBEUREN.

Neen.

IK VERKLAAR DE VOLLEDIGE VERANTWOORDELIJKHEID VAN HET HIERBOVEN VERMELDE PROJECT OP MIJ TE NEMEN EN BEVESTIG DAT VOOR ZOVER DE HUIDIGE KENNIS HET TOELAAT, DE GEGEVEN INLICHTINGEN MET DE WERKELIJKHEID OVEREENSTEMMEN. IK VERKLAAR OOK HET ALGEMENE ETHISCHE PROTOCOL VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK FPPW-UG DOORGENOMEN TE HEBBEN EN DIT TE ONDERSCHRIJVEN VOOR ALLE PUNTEN WAARVOOR GEEN OPMERKINGEN GEMAAKT WERDEN ONDER 6A-H. INDIEN TIJDENS HET VERLOOP VAN HET PROJECT ETHISCHE PROBLEMEN RIJZEN DIE NIET DOOR DIT VERZOEK GEDEKT WORDEN, ZAL IK OPNIEUW CONTACT OPNEMEN MET DE ETHISCHE COMMISSIE.

DE ONDERZOEKER

DE PROMOTOR (VOOR AKKOORD)

DATUM:

DATUM:

NAAM:

Tina Goethals

NAAM:

Prof. Dr. Geert Van Hove

HANDTEKENING:

HANDTEKENING:

Onderzoek naar seksueel georiënteerd geweld bij vrouwen met een beperking in Vlaanderen

Interviewleidraad voor vrouwen met een (verstandelijke) beperking

Meenemen:

- Interviewleidraad
- Informed consent voor deelnemer (telkens twee exemplaren)
- Informed consent voor eventuele voogd (telkens twee exemplaren)
- Dictafoon met reserve batterijen
- Visitekaartjes met eigen contactgegevens
- Visitekaartjes met contactgegevens 1712
- Afbeeldingen (sjablonen lichaam blanco, sjablonen lichaam vrouw, foto's lichaam)
- Rode stift en groene stift

Datum:

Locatie:

Context (plaats van gesprek, wie is aanwezig, sfeer):

Achtergrondvariabelen:

- Naam:
- Leeftijd:
- Adres:
- Contactgegevens:
- Beperking:
- Woonsituatie:
- Werksituatie:
- Onderwijs:

1. Kennismaking

2. Uitleg onderzoek

Heb je al wat informatie gekregen over het onderzoek? Wat hebben ze jou verteld?

Wij gaan samen in gesprek gaan over relaties (over het hebben van een partner), over seksualiteit, over het lichaam, en ook over seksueel geweld. Met dit onderzoek willen we eigenlijk zicht krijgen op de ervaringen van vrouwen met een beperking hierrond.

Want sommige vrouwen, maar ook mannen natuurlijk, hebben soms al wat vervelende dingen meegemaakt als het gaat over hun lichaam. Ze worden bijvoorbeeld aangeraakt op plaatsen op hun lichaam terwijl ze dat liever niet willen. Of je krijgt opmerkingen of vragen over jouw lichaam, terwijl je dit liever niet hebt. Of je wordt gedwongen om dingen te doen die je niet wilt (bvb. je uitkleden, of seks hebben terwijl je dat liever niet wilt). Het kan ook zijn dat anderen gluren naar jou, of dingen naar jou toeroepen die te maken hebben met jouw lichaam, jouw vrouw-zijn, of jouw seksualiteit.

Er is hier nog veel te weinig over geweten. Met dit onderzoek willen we eigenlijk nagaan hoeveel het voorkomt, wanneer en waar het voorkomt, en wat we er aan kunnen doen. De bedoeling is om te luisteren naar de mensen zelf, want dit wordt veel te vaak over het hoofd gezien.

3. Informed consent

Ik heb een aantal vragen meegebracht voor jou. Maar voor we starten wil ik graag vertellen dat je zelf mag kiezen op welke vragen je antwoord, en op welke niet. Je hoeft dus niet alles te vertellen, als je dat niet wil. Jouw naam zal ook nergens vermeld worden. Alles wat je vertelt, blijft dus tussen ons. We zijn hier heel voorzichtig mee. Als er iets niet duidelijk is, mag jij ook vragen stellen natuurlijk.

Ik heb dit ook allemaal eens opgeschreven op dit papier. (nog eens overlopen). Dan kunnen we dit samen tekenen, zo is het duidelijk voor ons beiden.

Achtergrondvariabelen	Relaties	Seksuele kennis
<ul style="list-style-type: none"> - Leeftijd? - Beperking? - Woon je zelfstandig/bij je ouders of familie / in een (VAPH-)voorziening / begeleid wonen/ ...? (“wie leeft er bij jou?” “woon je hier al lang?”) - Werk je? Zoja, wat doe je? - Ben je naar school geweest? Zoja, wat was dit? 	<ul style="list-style-type: none"> - Heb je een relatie met iemand/heb je een partner/lief? Vertel eens hierover. - Heb je ooit al een relatie/partner/lief gehad? Vertel eens hierover. - Vertel er eens over? Wie is deze partner? (peilen naar leeftijd, geslacht, al dan niet beperking) - Hoe lang zijn jullie samen? - Hoe zou je deze relatie omschrijven? (Ben je blij met die relatie? Wat vind je leuk aan die relatie? Wat vind je niet leuk?) 	<ul style="list-style-type: none"> - Waar kan je terecht als je iets wil weten over seks(ualiteit) / kun je dit dan vragen aan iemand? Waar kun je dit opzoeken? Waar heb je daar al over geleerd? Met welke mensen kan je erover spreken? - Zijn er nog dingen die je wil weten over seksualiteit? - Als ik zeg ‘seks’, waaraan denk jij dan? Wat versta jij onder seks?

<p>Seksueel gedrag</p> <ul style="list-style-type: none"> - Heb je al ooit seks gehad? - Vond je dit prettig/plezant? Heb je ervan genoten? Voelde dit goed? - Of zijn er al dingen geweest die je minder fijn vond? - 	<p>Seksueel geweld (zoals ik al zei, bestaat er seksueel geweld in allerlei vormen, bvb.... Dit kan ook door je partner zijn, of een begeleider, een man of vrouw, enzovoort)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Heb je al ervaring met seksueel geweld? Vertel eens hierover. - Welke vormen? (Doorvragen met voorbeelden): <ul style="list-style-type: none"> o Is het ooit al voorgekomen dat mensen seksuele dingen tegen je zeggen die je niet leuk vindt? Wat zeggen ze dan? o Ben je ooit al ergens aangeraakt terwijl je dat niet fijn vond? o Heb je ooit seks gehad / iemand moeten zoenen / je uit moeten kleden / seksuele dingen moeten doen / etc terwijl je dit niet leuk vond of niet wilde? Dit kan ook door je eigen partner zijn. o Ben je ooit al begluurd terwijl je dat niet wou? (bvb bij het wassen, het toilet of zwemhokje). o Heb je ooit geld of een beloning ontvangen voor seks? - Wat gebeurde er precies? <ul style="list-style-type: none"> o Wat moest je doen? 	<p>Gevolgen en beschermingsmechanismen (Indien positief geantwoord werd op de vragen rond seksueel geweld)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Wat heb je dan gedaan? - Is het misbruik gestopt? - Wist je onmiddellijk dat er iets gebeurde wat niet hoorde? Of heeft iemand of iets anders je hierop gewezen? - Heb je hulp gezocht of het aan iemand verteld? Zoja, hoe heb je dit ervaren? Zonee, waarom heb je het niet verteld? - Wat gebeurde er na de onthulling/het vertellen? - Zijn er dingen die je doet om je veilig te voelen? Hoe probeer je te zorgen dat het niet nog eens voorkomt? - Welke gevolgen heeft dit voor jou? - Kan je bij iemand terecht moest dit opnieuw gebeuren? Is er iemand om jou te helpen?
---	---	---

	<ul style="list-style-type: none">○ Waar raakte de persoon jou aan (eventueel tekening)?○ Hoe vaak gebeurde dit?○ Hou oud was je toen?○ Wie deed dit? (polsen naar: relatie met slachtoffer, leeftijd, geslacht, beperking, ...)○ Waar gebeurde dit?○ Hoe voelde je je erbij?	
--	--	--

Afsluiten

Ik heb het gevoel dat we bijna rond zijn met het gesprek. Zijn er nog dingen die je wil vertellen?

Als er nog dingen zijn die je me achteraf wil vertellen, kan je me altijd bereiken op dit nummer of mailadres (visitekaartje geven).

Als je er nog verder over wil praten, kan je misschien ook naar een begeleider. Is er zo iemand?

Je ook gratis bellen naar het nummer 1712. Als je bijvoorbeeld vragen hebt, of je wil erover praten. De mensen zijn daar heel professioneel. Zij zijn gewoon om daar over te praten. Ze kunnen jou verder helpen, als je dat wil. Je moet jouw naam daar niet zeggen. Mensen weten dus niet als je daar naar belt. Het nummer wordt ook niet op de factuur van jouw telefoon vermeld, dus niemand weet dat je gebeld hebt. Je kan bellen van maandag tot vrijdag, van 9 tot 17u. Een telefoontje naar 1712 is gratis.

Op de website 1712.be kan je ook een mailtje sturen.

Hoe gaat het? Ca va een beetje?

Je hebt dat heel goed gedaan. Je hebt me heel goed verder geholpen.

Bedankt!

Noot

- De kaarten met tekeningen worden getoond en besproken tijdens het interviewonderdeel 'seksueel geweld', behalve indien de deelnemster dit niet wenst.
- In geval van seksueel geweld, kunnen de inkleurprenten van de lichamen worden ingezet om meer duidelijkheid te krijgen over welke plaatsen van het lichaam ongewenst werden aangeraakt of bekeken.
- Geef geen informatie door over het gesprek aan anderen, ook niet de begeleiders. Als men er naar vraagt, kan je algemeen antwoorden (het ging goed, vlot, ..).
- Bij misbruik dat nog aan de gang is heb je de plicht om de persoon aan te sporen om dit aan te geven aan een vertrouwenspersoon. Eventueel doe je het samen. Breng ook Tina Goethals onmiddellijk op de hoogte. (zie ethisch protocol

**Onderzoek naar seksueel georiënteerd geweld bij vrouwen met een beperking in
Vlaanderen**

AFDRUKBARE VRAGENLIJST

Gelieve de ingevulde vragenlijst voor 31 juli 2017 te verzenden naar:

Universiteit Gent
Vakgroep Orthopedagogiek
tav. Tina Goethals
Begijnhoflaan 464
9000 Gent

of tina.goethals@ugent.be

VOORAF

Hartelijk dank dat je de tijd neemt deze vragenlijst in te vullen.

Waarover gaat dit onderzoek?

Dit onderzoek peilt naar ervaringen van seksueel geweld tegenover vrouwen met een beperking in Vlaanderen. Deze ervaringen kunnen allerlei vormen aannemen: ongewenste intimiteiten, oneerbare voorstellen, betastingen, enzovoort.

Waarom dit onderzoek?

Er bestaat nauwelijks onderzoek naar de ervaringen van seksueel misbruik van vrouwen met een beperking, en die leegte willen we graag opvullen. Meer bepaald vragen we naar jouw mogelijke negatieve ervaringen, de context waarin deze plaatsvonden, de gevolgen die deze ervaringen voor jou hadden, enzovoort. Het kan ook zijn dat je helemaal géén negatieve ervaringen hebt. Ook dan horen wij graag van jou!

Wie mag deelnemen?

Deze vragenlijst kan ingevuld worden door vrouwen (uit Vlaanderen) die zich identificeren met het hebben van een beperking/handicap. We focussen ons voornamelijk op vrouwen met een fysieke, visuele en/of auditieve beperking. Vrouwen met een verstandelijke beperking worden in dit onderzoek voornamelijk via interviews benaderd.

Waarom zou ik mee doen?

Door het vertellen van jouw ervaringen, hoe klein of groot ook, draag je bij aan onze kennis over deze thematiek, en help je ons om beleidsmakers te inspireren om waar nodig gepaste maatregelen te nemen. Jouw bijdrage is dan ook erg waardevol, want enkel jij kunt ons vertellen wat voor negatieve ervaringen je wel of niet meemaakt(e). Jouw antwoorden zijn anoniem, wij vragen geen namen of adressen en publiceren geen gegevens waardoor anderen je zouden kunnen herkennen.

Hoe kan ik meedoen?

Je mag zelf kiezen of je de vragenlijst op papier of online invult.

Hoe lang duurt dit onderzoek?

Het invullen van de vragenlijst duurt hooguit 30 minuten. Indien je dit wenst kan je op het einde van de vragenlijst jouw gegevens achterlaten, zodat wij je eventueel kunnen contacteren voor een interview of groepsgesprek rond deze thema's op een later tijdstip.

Jouw persoonlijke gegevens worden om privacy redenen apart van jouw antwoorden bewaard, en worden niet aan anderen prijsgegeven, en bij afloop van het project vernietigd.

Wie voert dit onderzoek uit?

Dit onderzoek wordt uitgevoerd door de Universiteit Gent (Vakgroep Orthopedagogiek en Vakgroep Criminologie, Strafrecht en Sociaal Recht) in opdracht van de Vlaamse minister van Gelijke Kansen.

Wat moet ik weten voor ik deze vragenlijst invul?

Deze vragenlijst peilt naar jouw negatieve ervaringen. Nadenken over deze thema's en het beantwoorden van dergelijke vragen kan misschien emotionele reacties bij je teweeg brengen. We vragen je dan ook deze vragenlijst geheel vrijwillig in te vullen. Achteraan deze vragenlijst vind je informatie over waar je terecht kan voor een luisterend oor. We benadrukken nogmaals dat de vragenlijst geheel anoniem is, en geen enkel antwoord naar je zal kunnen leiden. De vragenlijst is absoluut vertrouwelijk: enkel de onderzoekers van dit project zullen de vragenlijsten zien, en na afloop worden ze vernietigd.

Wat gebeurt er met de resultaten?

Wat je schrijft zal samen met de antwoorden van andere deelnemers worden verwerkt in een onderzoeksrapport. Hierbij zijn enkele voorbeelden van hoe we de resultaten zullen weergeven:

“De meerderheid van de vrouwen vond dat....”

“Eén persoon vertelde: ‘Ik denk altijd....’ ...”

Dit rapport wordt aan de opdrachtgever overhandigd en kan zodoende het beleid op dit thema ondersteunen.

We bedanken je alvast voor deelname aan dit onderzoek!

De uiterste datum voor het beantwoorden en terugsturen van deze vragenlijst is 31 juli 2017.

JOUW ACHTERGROND - Deze eerste vragen peilen naar jouw algemene achtergrond.

In welk jaar ben je geboren?

Wat is jouw geslacht?

- Vrouw
- Man (→ stop de vragenlijst)

Heb je een handicap of een chronische ziekte?

- Ja
- Neen (→ stop de vragenlijst)

Indien ja, welke beperking? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Fysieke beperking
- Auditieve beperking
- Visuele beperking
- Verstandelijke beperking
- Geestelijke gezondheid
- Andere of combinatie (leg uit
aub):

Hoe zou je je eigen afkomst omschrijven?

- West-Europees
- Oost-Europees
- Noord-Afrikaans
- Sub-Sahara-Afrikaans
- Aziatisch
- Amerikaans
- Andere (omschrijf
aub):

Wat is jouw relatiestatus?

- Alleenstaande
- Ik heb een partner maar woon er niet mee samen
- Ik ben getrouwd of samenwonend
- Ik ben gescheiden en heb geen nieuwe relatie

- Ik ben weduwe/weduwenaar en heb geen nieuwe relatie
- Anders (leg uit
aub):

Welke van de volgende omschrijvingen stemt het best overeen met jouw woonsituatie?

Woon je:

- Alleen
- Alleen met ondersteuning aan huis
- Met een partner (gehuwd of niet)
- Met een partner en kind(eren)
- Met kind(eren), zonder partner
- Bij jouw ouders
- Met andere familieleden
- Met studenten op kot
- Bij vrienden of in een gemeenschapshuis
- Begeleid wonen
- Beschermd wonen
- In een voorziening
- Anders (leg uit
aub):.....

Wat is het hoogste opleidingsniveau dat je momenteel bereikt hebt?

- (Regulier) lager onderwijs
- Buitengewoon basisonderwijs
- (Regulier) secundair onderwijs
- Buitengewoon secundair onderwijs
- Postsecundair niet-hoger onderwijs
- Hoger niet-universitair onderwijs
- Universitair of hoger onderwijs
- Anders (leg uit
aub):.....

Welke van deze situaties beschrijft momenteel het best jouw werksituatie?

- In opleiding (op school, universiteit enz.)/student
- Aan het werk (of in tijdelijk verlofstatuut) als (omschrijf
aub):
- Aan het werk in een beschutte werkplaats als (omschrijf aub):
.....

- Werkzoekend / niet werkend
- Langdurig ziek of (deels) arbeidsongeschiktheid
- Vrijwilligerswerk
- Met pensioen

De volgende vragen peilen naar jouw ervaringen met seksueel geweld.

Hoe vaak heb je één van volgende **ONGEWENSTE** dingen meegemaakt?

	Nooit	Eén of twee keer	Meerdere keren
Iemand liet mij geslachtsdelen zien voor zijn/haar opwinding			
Iemand betastte tegen mijn zin mijn borsten (kan boven of onder de kledij zijn)			
Iemand betastte tegen mijn zin mijn geslachtsdelen (kan boven of onder de kledij zijn)			
Iemand betastte tegen mijn zin andere plaatsen op mijn lichaam (kan boven of onder de kledij zijn)			
Iemand wreef zich tegen mij aan op een seksuele manier			
Iemand dwong mij tot geslachtsgemeenschap			
Iemand probeerde geslachtsgemeenschap te hebben met mij tegen mijn zin (maar het is niet gelukt)			
Iemand verplichtte mij om zijn/haar geslachtsdelen te betasten			
Iemand masturbeerde en genoot ervan mij daarnaar te doen kijken			
Iemand verplichtte mij om hem/haar te bevredigen met de mond			

lemand verplichtte mij om hem/haar te masturberen			
lemand verplichtte mij om me uit te kleden om zich te laten opwinden			
lemand sloeg mij/deed mij pijn om zich seksueel op te winden			
lemand deed ooit iets seksueel met mij wat heel erg was, waaraan ik nachtmerries en hevige angst overhield			
lemand deed mij oneerbare voorstellen of maakte seksueel getinte opmerkingen of gebaren			
lemand verplichtte mij tot ongewenste seksuele handelingen via internet of multimedia (computer, telefoon, ...)			
Ik maakte een andere vorm van seksueel geweld mee			

INDIEN JE GEEN VAN BOVENSTAANDE ZAKEN OOIT MEEMAAKTE, GA DAN NAAR VRAAG 33.

Kan je uit al jouw bovenstaande negatieve seksuele ervaringen er één kiezen die de grootste impact heeft gehad op jou? Wat was voor jou dus het ergste voorval? (Gelieve kort te omschrijven)

In wat volgt gaan we dieper in op de context van dit voorval.

Hoe oud was je toen dit ergste voorval gebeurde of begon?

- Ik was jonger dan 11 jaar
- Ik was tussen 12 en 19 jaar
- Ik was tussen 20 en 24 jaar
- Ik was tussen 25 en 30 jaar
- Ik was tussen 30 en 40 jaar
- Ik was tussen 40 en 50 jaar
- Ik was tussen 50 en 60 jaar
- Ik was ouder dan 60 jaar

Op welk tijdstip gebeurde dit ergste voorval?

- Overdag (gedurende de dag, als het licht is)
- 's Avonds of 's nachts (als het donker is)
- Zowel overdag als 's avonds of 's nachts
- Weet ik niet

Op welk moment van de week gebeurde dit ergste voorval?

- Door de week (maandag tot vrijdag)
- Weekend
- Zowel door de week als in het weekend
- Weet ik niet

Op welke plaats gebeurde dit ergste voorval? Was dit: (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Bij je thuis (of op kot, 2de woning, tuin, eigen garage, hal, toilet, ...)
- In de voorziening
- Op je werk (ook parking of tuin van het werk)
- Op school (ook parking of tuin van de school)
- Bij je vrienden of familie
- In je buurt (straat, wijk,..)
- In het ziekenhuis of bij de dokter of andere hulpverlener
- Op tram, bus, trein, vliegveld, station etc. (openbaar vervoer)
- In de horeca of uitgaansgelegenheden (danszaal, fuif, discotheek, ...)
- In openbare gebouwen of plaatsen (bibliotheek, gemeentehuis, park, ...)

- Op de openbare weg of een voor publiek toegankelijke plaats
- In een winkel
- Bij je sportvereniging, sportzaal, sportveld
- Niet echt op een plaats, maar via het internet of per gsm of telefoon
- Andere plaats (omschrijf aub):

Hoeveel 'daders' waren bij dit ergste voorval betrokken? (Met 'daders' bedoelen we die personen die jou schade berokkenden, dit kan bv. ook familie of een partner zijn)

- Eén
- Twee of drie
- Vier of meer
- Weet ik niet

Waren deze personen (of tenminste één ervan) bekenden van je?

- Ja
- Neen (→ ga naar vraag 17)

Indien ja, gelieve aan te geven wie dit was/waren: (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Mijn (ex)partner
- Mijn (biologische) vader en/of moeder
- Mijn stiefouders -of schoonouders
- Een ander familielid
- Een andere huisgenoot
- Mijn huisbaas
- Mijn buur
- Iemand uit mijn buurt
- Een kennis/vriend
- Een collega of overste op het werk
- Een medeleerling, leerkracht of directie op school
- Iemand van de hulpverlening (opvoeder, arts, psycholoog, verpleging, etc.)
- Een andere bekende, namelijk (noem aub geen naam):

Wat was het geslacht van deze persoon/personen? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Man

- Vrouw
- Weet ik niet

Wat was ongeveer de leeftijd van deze persoon/personen? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Jonger dan 14 jaar
- 14 tot 20 jaar
- 21 tot 30 jaar
- 31 tot 40 jaar
- 41 tot 50 jaar
- Ouder dan 50 jaar
- Weet ik niet

Wanneer je aan dit ergste voorval terugdenkt, vind je wat er gebeurde:

- Een misdrijf, dus een strafbaar feit
- Fout maar geen misdrijf
- Gewoon iets dat gebeurde
- Ik ben niet zeker

Wat voor gevolgen had dit ergste voorval op jou? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Het had emotionele gevolgen (boosheid, angst, verdriet, schaamte,....)
- Het had lichamelijke gevolgen (pijn, kwetsuren, blauwe plekken,...)
- Het had een zwangerschap tot gevolg
- Het zorgde ervoor dat ik bepaalde plaatsen en/of personen ging mijden
- Andere
(omschrijf):

Heb jij melding of aangifte gedaan van dit ergste voorval bij de politie?

- Ja (→ ga naar vraag 23)
- Iemand anders deed melding, ik werd niet gehoord (→ ga naar vraag 22)
- Iemand anders deed melding, ik werd later gehoord (→ ga naar vraag 22)
- Neen (→ ga naar vraag 22)
- Ik weet niet of iemand anders melding deed (→ ga naar vraag 22)

Je hebt net aangegeven dat je GEEN melding of aangifte deed bij de politie. Wat waren

jouw redenen hiervoor? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Het voorval was niet erg genoeg
- Ik kon het zelf oplossen
- Ik had onvoldoende ondersteuning
- De politie zal geen actie ondernemen
- De politie is niet in staat er iets aan te doen
- De dader wordt toch niet gepakt of gestraft
- Ik was bang voor een vergelding vanwege de dader
- De dader was iemand die ik ken
- Ik was bang dat de politie mijn zaak niet serieus zou nemen
- Ik heb al eerder negatieve ervaringen met de politie
- Het was geen zaak voor de politie
- De politie was zelf betrokken bij hetgeen gebeurde
- Ik kon niet veel informatie geven over de dader
- Ik schaamde mij
- Ik was bang voor negatieve reacties van mijn omgeving
- Een melding of aangifte kostte veel moeite
- Ik voelde me medeverantwoordelijk voor wat mij overkomen is
- Het was te moeilijk om de politie te bereiken
- Ik was bang om slecht opgevangen te worden door de politie
- Ik had geen zicht op de gevolgen van een melding of aangifte
- Andere reden (leg uit
aub):

Ga vervolgens naar vraag 29

Wat waren jouw redenen om dit voorval bij een politiedienst te melden? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Ik vond dat deze persoon/personen gepakt en gestraft moest(en)worden
- Het feit was voldoende ernstig om aan de politie te melden
- Uit principe moet je daarmee naar de politie
- Ik was bang en ging om die reden naar de politie
- Ik wou voorkomen dat de situatie erger werd
- Ik wou herstel van de schade
- Ik wou een dergelijk feit in de toekomst vermijden
- Ik vond dat de politie moest ingrijpen
- Andere reden (leg uit
aub):.....

Werd er een verklaring of proces-verbaal ondertekend?

- Ja
- Neen
- Weet ik niet

Ben je op de hoogte van het verdere verloop van deze aangifte?

- Ja
- Neen

Heeft de politiedienst je doorverwezen naar één of meerdere diensten voor slachtoffers (binnen of buiten de politiedienst)?

- Ja
- Neen
- Weet ik niet

Als je denkt aan alles wat de politiedienst in deze zaak heeft gedaan, hoe tevreden ben je daarover, globaal gezien?

- Zeer tevreden
- Tevreden
- Noch tevreden, noch ontevreden
- Ontevreden
- Zeer ontevreden

Kan je dit nader toelichten aub?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Gelieve op deze lijst aan te geven welke ANDERE personen of instanties je van het voorval op de hoogte bracht: (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Vrienden
- Familie
- Buren

- Iemand op het werk
- Opvoeder
- Therapeut/psycholoog/orthopedagoog
- Huisarts of andere arts
- Persoon of instantie die juridisch advies verstrekt
- Tele-Onthaal
- Diensten voor slachtofferhulp
- Andere:

.....

- Ik sprak er met niemand over → ga naar vraag 32

Kan je aangeven welke hiervan het meest hulpvaardig was en wat hiervoor de redenen zijn?

.....

Waarom heb je dit gemeld/verteld? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Omdat ik psychische hulp of steun nodig had
- Omdat ik erg kwaad was
- Omdat ik wilde dat de dader(s) gestraft worden
- Omdat ik een officieel bewijs wil van wat er is gebeurd (bv. voor verzekeringskwesties, of als erkenning van wat ik heb meegemaakt)
- Omdat ik wil vermijden dat anderen hetzelfde overkomt
- Omdat ik de nood had mijn verhaal aan iemand kwijt te kunnen
- Andere reden (leg uit a.u.b.):

Ga vervolgens naar vraag 33

Je hebt net aangegeven dat je er met NIEMAND over sprak. Wat waren jouw redenen hiervoor? (Duid alles aan wat van toepassing is)

- Het is te onbelangrijk /niet waard iemand te vertellen
- Het is een privézaak/ niemand anders zijn zaken
- Ik/we heb(ben) het zelf opgelost

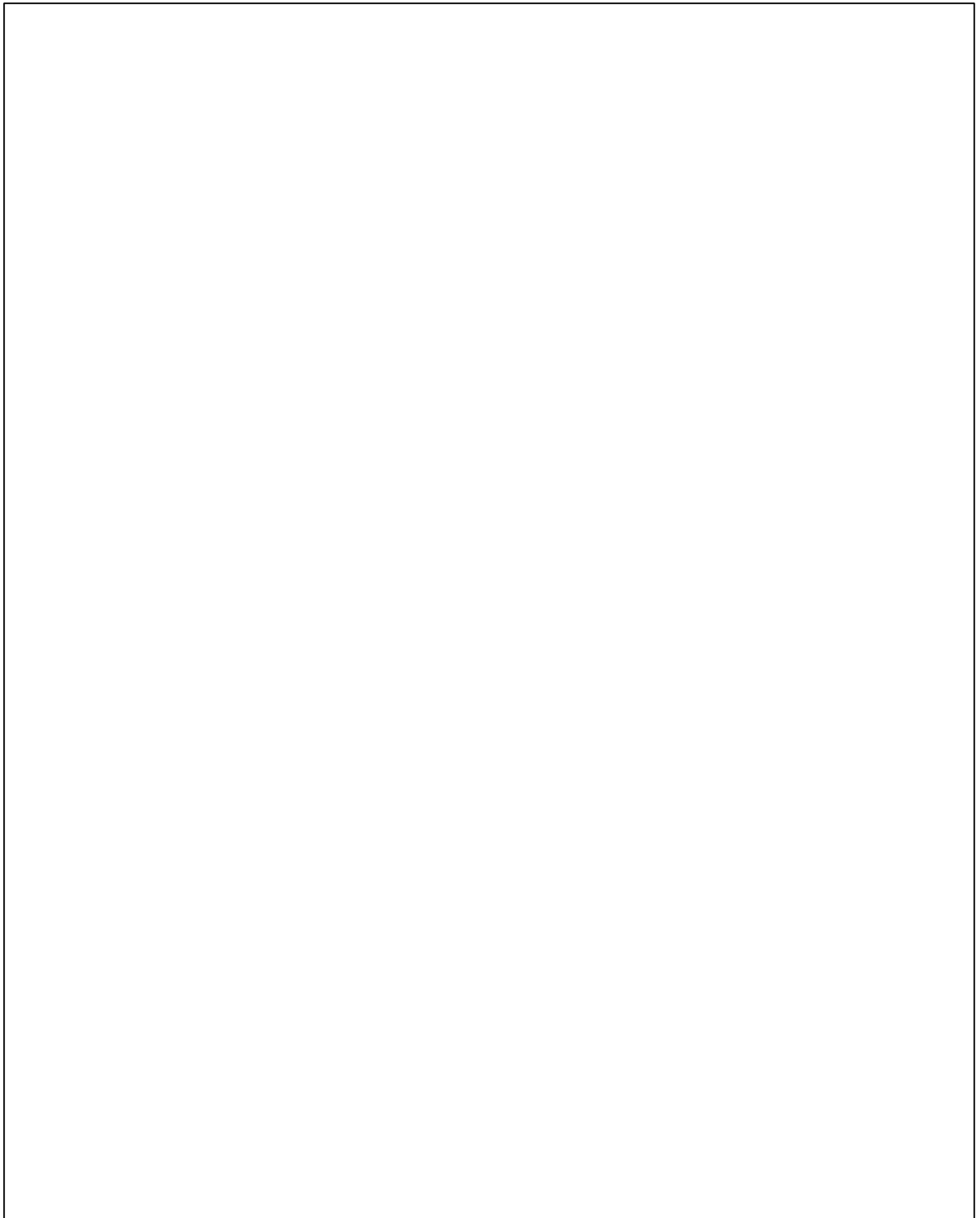
- Ik dacht dat ze me niet konden helpen
- Ik dacht dat ze me niet zouden geloven
- Ik dacht dat ze niet meelevend zouden zijn
- Ik was bang dat de situatie nog erger zou worden
- Ik wilde geen bijkomende vernedering
- Ik heb eerder slechte ervaringen met deze personen of instantie
- Ik geloof niet dat de dader(s) gevonden en/of gestraft zullen worden
- Ik dacht dat ze me niet serieus zouden nemen omwille van mijn handicap of ziekte
- Andere reden (leg uit a.u.b.):
-
-
-
-

Tot slot

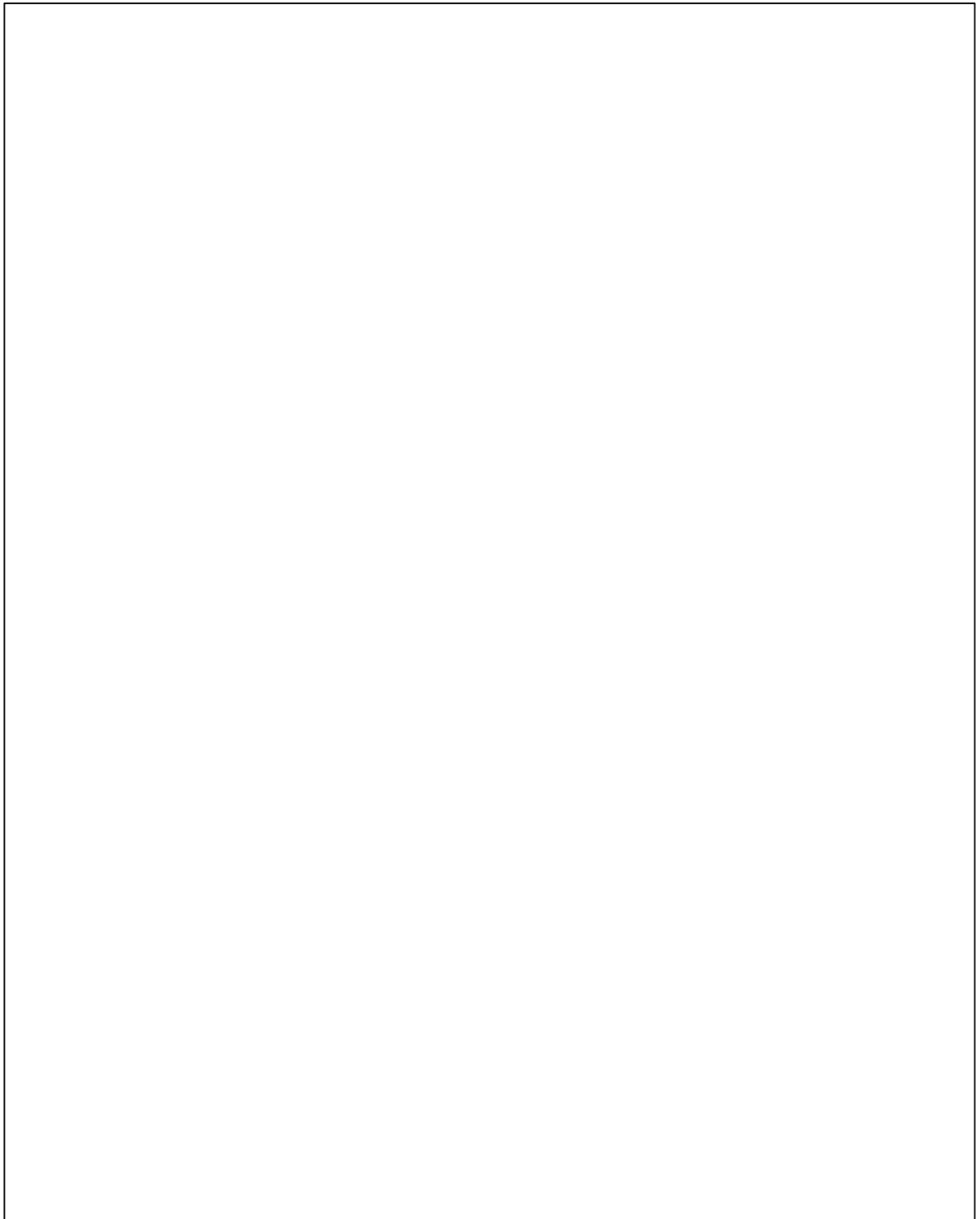
Via welk kanaal heb je over dit onderzoek gehoord?

- Via een vriend of familie
- Via mijn hulpverlener of arts
- Via een organisatie
- Via een website, online forum of mailinglist voor personen met een handicap
- Via een reguliere website, online forum of mailinglist (niet specifiek bedoeld voor personen met een handicap)
- Anders (leg uit aub):.....

Wanneer je nog iets kwijt wilt over jouw negatieve ervaringen, dan kan je deze ruimte hiervoor gebruiken:

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write their negative experiences.

Wanneer je nog iets kwijt wilt over de vragenlijst, dan kan je deze ruimte hiervoor gebruiken:

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to provide additional information or feedback regarding the questionnaire.

Mogen wij jou in de toekomst nog contacteren voor een gesprek over deze thema's?

- Ja, ik geef mijn toestemming aan de onderzoekers om mij in de toekomst te contacteren.
- Neen

Indien ja: gelieve hier jouw gegevens achter te laten. Jouw persoonlijke gegevens worden om privacy redenen apart van je antwoorden bewaard, en worden niet aan anderen prijsgegeven, en bij afloop van het project vernietigd.

Naam:

Tel:

Email:

Eventueel adres:

JE BENT AAN HET EINDE VAN DEZE VRAGENLIJST GEKOMEN, WAARVOOR DANK!

Indien je als gevolg van dit onderzoek nood hebt aan een luisterend oor of ondersteuning, kan je terecht bij:

1712:

Dit is een meldpunt voor geweld, misbruik en kindermishandeling. 1712 is een hulplijn voor elke burger die vragen heeft over geweld, misbruik en kindermishandeling. Hier werken ervaren hulpverleners van de centra voor algemeen welzijnswerk en de vertrouwenscentra kindermishandeling die luisteren, informatie en advies geven of doorverwijzen naar verdere hulp. Het gesprek is gratis en discreet: een oproep naar 1712 verschijnt niet op de telefoonrekening en men kan anoniem blijven. Meer info op www.1712.be

Tele-Onthaal:

Bij Tele-Onthaal kan je terecht met al je vragen en problemen. Je hoeft je niet bekend te maken. Niemand komt te weten dat je een gesprek had. Tele-Onthaal is 24 uur op 24 uur, 7 dagen op 7 bereikbaar op het telefoonnummer 106. Via de website www.tele-onthaal.be kan je elke avond, én op woensdagnamiddag, anoniem chatten met Tele-Onthaal.

Beide diensten zijn bekend met seksueel geweld.